

I KRONIKA 2022 70

70
2022

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2022, letnik 70, številka 1

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

25. januarja 2022

Naslednja številka izide/ Next issue:

junij/ June 2022

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojeince/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

320 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus;
Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Grb Celjskih na sklepniku cerkve pavlinskega samostana Lepoglava v hrvaškem Zagorju, ustanove celjskega grofa Hermana II. ok. leta 1400 / Coat of arms of the Counts of Cilli on the keystone in Lepoglava Pauline Monastery in Croatian Zagorje, founded by Count Herman II. around 1400 (foto / Photo: Miha Kosi)

Na zadnji strani/ Back cover: Okvir glavnega portala Zoisove palače v Ljubljani / Frame of the main portal of Zois Mansion in Ljubljana (foto / Photo: Metoda Kemperl)

KAZALO

Razprave

**Andrej Gaspari, Rene Masaryk, Mojca Fras,
Jasna Štajdohar, David Badovinac:**

Zanimiva arheološka odkritja na območju
potopljenega ledeniškega obrusa v Blejskem jezeru
pri Želečah.....5

Jaka Banfi:

Uprava grofov Celjskih (1341–1456).....21

Darja Mihelič:

H genealogiji piranskega intelektualca 16. stoletja.
Almerigo Petronio in njegova družina59

Boris Golec:

Hudič kupi Slom in postane Slomšek. Razkriti prvi
prednik škofa Slomška na Slomu pri Ponikvi77

Metoda Kemperl:

Zoisova palača v Ljubljani:
še enkrat o portalih glavne fasade91

Aneja Rože:

Šolski živžav na Premu. Pemska osnovna šola
od ustanovitve do začetka 20. stoletja105

Robert Devetak:

Aleksandrinstvo in aleksandrinke v slovenskem
goriškem časopisju pred prvo svetovno vojno123

Daniel Siter:

Švabsko-nemška kulturna zveza in vloga njenih
članov na Slovenskem v letih 1922–1945141

Dunja Dobaja:

Občina Dobrunje v obdobju italijanske okupacije
1941–1943161

Milan Bufon:

Slovenci v Trstu nekdaj in danes: težavno
ohranjanje multikulturalnosti na robu slovenskega
etničnega ozemlja177

Ivan Smiljanič:

Spomeniki kiparjev vojakov v slovenskih
vojašnicah JLA.....199

Po razstavah

Na Dvoru ulita umetnost. Občasna zgodovinska
razstava (*Majda Pungerčar*)223

Jubilej

Vinko Rajšp na pragu osmega
desetletja (*Darja Mihelič*)229

Ocene in poročila

Hannes P. Naschenweng: Der landständische Adel im Herzogtum Steiermark. Ein genealogisches Kompendium. Band I: Abele bis Juritsch; Band II: Lachawitz bis Zwickl, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchivs 43/1 in 43/2 (ur. Gernot Peter Obersteiner) (<i>Matjaž Grabornik</i>).....	233
Mojca Horvat: Gospostvo Negova, kot ga slikajo arhivski viri (<i>Tomaž Lazar</i>)	235
Boris Golec: Slovenska posebnost – dvorec Podšentjur v Podkumu. Od nenavadnega nastanka do desetih rodov rodbine Čop (<i>Jernej Kotar</i>).....	237
Simon Rutar in Beneška Slovenija (ur. Danila Zuljan Kumar in Petra Kolenc) (<i>Neva Makuc</i>).....	238
Slovinci, za zmiraj gre! 100. obletnica koroškega plebiscita (ur. Zdenka Semlič Rajh; pisci besedil in pisci besedil kataloških enot Dragan Matić, Zdenka Semlič Rajh, Marko Štepec) (<i>Jurij Perovšek</i>).....	239
#receptiizarhiva: stoletni kuharski zapiski za sodobno rabo (ur. Borut Batagelj); avtorji besedil Borut Batagelj, Aleš Brod, Oskar Zoran Zelič. (<i>Ljudmila Bezljaj Krevel</i>).....	243
Nina Vodopivec: Tu se ne bo nikoli več šivalo. Doživljanje izgube dela in propada tovarne (<i>Urška Strle</i>).....	244

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 314.151.3-054.72-055.2(620.111=163.6)"18/19"

Prejeto: 14. 5. 2021

Robert Devetak

dr., Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, SI-1000 Ljubljana
Univerza v Novi Gorici, Vipavska 13, SI-5000 Nova Gorica
E-pošta: robert.devetak@inv.si

Aleksandrinstvo in aleksandrinke v slovenskem goriškem časopisju pred prvo svetovno vojno

IZVLEČEK

Članek obravnava časopisno poročanje o ženskem izseljevanju v Egipt, ki je zaznamovalo migracijsko gibanje na Goriškem na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Za pot v severno Afriko so se odločale predvsem mlajše ženske s podeželja, ki so kot služkinje, guvernante, varuške, kuharice ali dojitelje zaslužile denar za poroko ali finančno pomoč svojim družinam. Dogajanje so budno spremljale narodne in cerkvene elite na Goriškem, ki so v tovrstnem izseljevanju ter samostojnem delovanju aleksandrinke videli grožnjo moralnim normam in izgubi narodne pripadnosti. Da bi prečile odhajanje v Egipt, so vodile intenzivno časopisno kampanjo proti izseljevanju. V prispevku bodo predstavljeni glavni vidiki tovrstnega poročanja, ki ga lahko zasledimo tako v liberalnem kot katoliškem časopisju tega časa.

KLJUČNE BESEDE

Aleksandrinke, migracije, Egipt, Goriška, časopisje

ABSTRACT

ALEXANDRIANISM AND ALEXANDRIAN WOMEN IN SLOVENIAN GORIZIA NEWSPAPERS BEFORE THE FIRST WORLD WAR

The article discusses newspaper reporting on female exodus to Egypt, which marked the migration movement in Gorizia at the turn of the twentieth century. The decision to set out for North Africa was predominantly made by young rural women who served as maids, governesses, nursemaids, cooks, or wet nurses to save money for marriage or remittances to their families. The developments were closely monitored by national and ecclesiastical elites in Gorizia. Perceiving such emigration and independence of the Alexandrian women as a threat to the moral norms and the sense of national belonging, they led an intensive anti-emigration newspaper campaign to prevent further exodus to Egypt. The contribution will present the main aspects of such reporting that featured in both the liberal and Catholic press of that time.

KEY WORDS

Alexandrian women, migrations, Egypt, Gorizia, newspapers

Uvod

Aleksandrinstvo je prišlo v fokus slovenske raziskovalne srenje dokaj pozno ter je plod znanstvenih raziskav in objav predvsem od začetka devetdesetih let 20. stoletja dalje.¹ V naslednjih desetletjih je raziskovalcem na številne načine (članki, znanstvene monografije, razstave, dokumentarni filmi, muzejsko zbiranje in predstavljanje, spletne strani) uspelo razgrniti tančico skrivnosti in aleksandrinstvo postaviti v središče preučevanja zgodovine slovenske migracije. Večina gradiva, ki je povezano s tem pojavom, so predvsem pričevanja aleksandrincev, s katerimi so raziskovalci in raziskovalke opravili pogovore predvsem od konca osemdesetih let 20. stoletja dalje. Ta pričevanja v večini primerov pokrijejo obdobje od konca prve svetovne vojne dalje. Na drugi strani starejše obdobje ponuja le redke ustne vire in spomine, zaradi česar se je treba zanašati na pisne vire, ki pa so sorazmerno redki. Med njimi lahko poudarimo pomen časopisja, ki ponuja številne podatke, a večinoma z vidika takratnih opazovalcev fenomena, predvsem moških, in ne akterk odhoda. Pri tem je treba poudariti tendencioznost časopisnih člankov, saj so pisci v veliko primerih pisali z določenim namenom in pod vplivom ali z blagoslovom višjih instanc, predvsem tistih, ki na aleksandrinstvo niso gledale pozitivno. Kljub temu članki ponujajo enkratno vpogled v takratno mentaliteto, razumevanje in odnos do odhajanja žensk s strani lokalnega okolja in cerkvenih ter političnih avtoritet. Tako so lahko članki uporabni kot izjemen vir za raziskovanje, a je treba poudariti, da je časopisje šele v zadnjih letih dobilo vidnejšo vlogo pri preučevanju tovrstnega množičnega izseljevanja.²

V prispevku bodo podrobneje predstavljene razlike med katoliškim in liberalnim slovenskim goriškim časopisjem. Medij je bil na prehodu iz 19. v 20. stoletje pomemben element v kulturnem boju slovenske politike. Ta boj se je preslikal tudi na razumevanje in odnos do aleksandrincev. Analizirani so trije osrednji goriški slovenski časopisi iz časa pred prvo svetovno vojno – *Soča*, *Primorski list* in *Gorica*.

Izseljevanje iz Goriške in Gradiške v času Avstro-Ogrske

Množično izseljevanje so vzpodbujale predvsem slabe socialne in gospodarske razmere v deželi, zaradi česar je prebivalstvo pričelo iskati boljše možnosti za življenje ali celo preživetje v drugih predelih države

ali v tujini.³ Množično izseljevanje je bilo značilno predvsem za drugo polovico 19. stoletja in leta pred prvo svetovno vojno. Ljudje so si poskušali pomagati z delom oziroma selitvijo v večja gospodarska središča ali v tujino. V številnih primerih je bil razlog za izseljevanje tudi želja po boljšem življenju in ne toliko posledica zgoraj navedenih razmer in krize. Nekateri so odšli za stalno, drugi pa so se vrnil, ko so privarčevali dovolj denarja, da so lahko obnovili svojo dejavnost, kupili zemljo ali odplačali dolgove.⁴

Če pogledamo migracije iz ruralnih v industrijske predele, lahko kot glavno središče, kamor se je stekalo goriško prebivalstvo, označimo Trst, ki je bil četrto največje mesto v monarhiji, največje državno pristanišče ter pomembno industrijsko, trgovsko in upravno-politično središče regije in širšega prostora. Goriški izseljenci so leta 1910 predstavljali okoli 10 % mestnega prebivalstva. Med izseljenci, ki so si nov dom našli v monarhiji, jih je kar 60 % odšlo v Trst.⁵ V mesto so se selili tako moški kot ženske vseh slojev. Prvi so zaposlitev našli predvsem v industrijskih obratih, medtem ko je večina žensk zaposlitev dobila v gospodinjstvih. Bogate tržaške družine so v veliki meri zaposlovale služkinje, kuharice, sobarice, strežnice, varuške in dojilje. Poleg tega so številne delale v oblačilnih obrtéh, največ v šiviljstvu in krojaštvu.⁶ Številni so nov začasni ali stalni dom našli tudi v katerem od drugih mest na Kranjskem in Štajerskem, izpostaviti pa je treba tudi selitve na Dunaj.⁷

Poleg migracij, ki so potekale znotraj monarhije, so se mnogi odločali za odhod v druge evropske države in na druge celine. Glavni cilj evropskih in slovenskih izseljencev so bile Združene države Amerike (ZDA), ki so s svojo velikostjo, poceni zemljo in hitrim gospodarskim napredkom pomenile možnost boljšega življenja. Izseljevanje v ZDA je na slovenskem področju postalo množično predvsem od konca 19. stoletja dalje,⁸ a je goriško časopisje že leta 1877 opozarjalo na vse pogostejše odhode goriškega prebivalstva, ki se je odpravilo iskati boljše življenje čez Atlantik. »Žalibog, da postaja stvar vsak dan resnejša in da se čedalje bolj širi krog Evropejskih zaslepljenec, kateri se od vseh strani: iz italijanske in naše Furlanije, iz Brd in tudi uže iz Kanalskega in više iz gora oglašajo za emigracijo v Ameriko.«⁹ Konec 19. in v začetku 20. stoletja je več deset tisoč Slovencev odšlo v razvitejšje dele Evrope, predvsem Nemčijo, Belgijo in Franci-

¹ Za temeljno delo, ki je sprožilo zanimanje širše javnosti, velja knjiga novinarka Dorice Makuc *Aleksandrinke*, ki je izšla leta 1993. Dorica Makuc je tudi avtorica dokumentarnega filma *Žerjavi letijo na jug*, ki obravnava to tematiko.

² Gl. Mlekuž, *The Newspaper*, str. 173–192; Mlekuž, »*Oblaštva*«, str. 162–185; Mlekuž, *Aleksandrinke*, str. 143–156.

³ O gospodarskih razmerah v deželi gl. Devetak, *Gospodarska kriza*, str. 281–299; Luchitta, *La camera*, str. 49–51; Marušič, *Prispevki*, str. 59–72.

⁴ Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev*, str. 26–29.

⁵ Kalc, *Migracijska gibanja*, str. 101–113; Kalc, *Žensko priseljevanje*, str. 12–13.

⁶ Testen, *Plačano hišno delo*, str. 185–212; Kalc, *Žensko priseljevanje*, str. 16–17.

⁷ Kalc, *Migration Movements*, str. 54–55.

⁸ Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev*, str. 47.

⁹ *Soča*, 28. 9. 1877, št. 39.

jo. Zaposlitev so si večinoma našli v rudnikih ali na kmetijah.¹⁰

Do prve svetovne vojne se je izselilo več kot 20 % slovenskega prebivalstva.¹¹ Znatno delež izseljencev so predstavljale ženske. Za goriško glavarstvo je dostopna statistika odhodov za obdobje med letoma 1907 in 1913. Iz nje je razvidno, da so pri migracijah ženske znotraj Avstro-Ogrske predstavljale 10,7 %, pri tistih v tujino pa 44,7 % izseljenih. Če si te podatke ogledamo podrobneje, lahko ugotovimo, da si je kar 72,3 % žensk za destinacijo odhoda izbralo Afriko oziroma Egipt.¹²

Aleksandrinstvo

Ob poplavi odhodov, ki je v tem obdobju zajela slovenski prostor, izstopa pojav, ki je bil posebej značilen za deželo Goriško in Gradiško. Aleksandrinstvo, kot so ga poimenovali že takratni sodobniki, je bilo primer množične migracije z izrazito prevlado migrantk in je potekalo v obdobju med letoma 1870 in 1950. V iskanju boljših možnosti so se večinoma mlade ženske odpravile službovat v Egipt, da bi s tem privarčevale denar za poroko ali pomagale svojim družinam, ki so bile zaradi slabih gospodarskih razmer v deželi nezmožne odplačati dolgove, ali da bi svojim sorodnikom omogočile življenje brez pomanjkanja.

Egipt se je predvsem po izgradnji Sueškega prekopa¹³ leta 1869, ki je skrajšal pomorsko pot iz Evrope v Indijo in na Daljni vzhod, uveljavil kot pomembno trgovsko, gospodarsko in strateško središče. Tja so se poleg kapitala stekale bogate družine, ki so v novem okolju iskale poslovne priložnosti ali so jih službe v povezavi s trgovanjem, transportom, logistiko ter upravo pripeljale v ta del sveta. Država, formalno v rokah Otomanskega cesarstva, nominalno pa pod nadzorom Angležev, je po izgradnji prekopa ponujala številne gospodarske in trgovske priložnosti in možnosti, ki so jih Evropejci znali izkoristiti. Glavni prostor naseljevanja Evropejcev je postalo pomembno pristaniško mesto ob Sredozemskem morju Aleksandrija, po katerem so ime dobile tudi slovenske izseljenke. Bogate, predvsem evropske družine so potrebovale pomoč pri hišnem delu in skrbi za otroke. Iskani poklici so bili služkinje, dojljke, guvernante, kuharice in varuške.

Nove razmere v Egiptu so pomenile priložnost izboljšanja življenja tudi Slovenkam z Goriškega. Za

pot v Egipt so se odločale predvsem mlade ženske, saj je specifična iskanja poklicev najbolj ustrezala njihovega profilu. Številne so že imele tovrstne izkušnje z delom v Gorici in Trstu, ki sta ženskam iz kmečkoga okolja ponujala zaslužek, do katerega v svojem lokalnem okolju ne bi mogle priti.¹⁴ Finančni vidik je bil, če pogledamo Egipt, še veliko bolj mamljiv, saj je zaslužek hišne pomočnice znašal med 20 in 40 goldinarji na mesec, medtem ko so ženske s tem poklicem na Dunaju mesečno zaslužile 10, v Trstu pa 8 goldinarjev.¹⁵ Pot do Egipta je bila zaradi neposredne pomorske povezave Trst–Aleksandrija enostavna in hitra, kar je število odhodov le še povečalo. Ženske so med migranti, ki so odhajali v Egipt, prevladovale že od samega začetka. Prve so se tam naselile služkinje, ki so prišle skupaj z bogatimi tržaškimi družinami konec 60. let 19. stoletja.¹⁶ Sledili so vedno novi in številčnejši odhodi, ki so bili organizirani s sistemom socialnih povezav v lokalnem okolju in informacij, ki so jih sokrajankam dale aleksandrinke osebno ali s pismi.¹⁷ Leta 1875 je bilo v Egiptu že več kot 2000 Slovenk, leta 1882 okoli 3200,¹⁸ petnajst let kasneje pa je po ocenah raziskovalcev tam živel okoli 7700 Slovenk in le okoli 300 Slovencev.¹⁹

V začetku 20. stoletja so slovensko govoreči prebivalci predstavljali okoli 65 % vseh priseljencev iz Avstro-Ogrske v Egiptu.²⁰ Večina jih je prihajala z Goriškega in Tržaškega, manjše število pa tudi iz Istre, Kranjske, Koroške in Štajerske. Glede na število odhodov so prednjačile predvsem vasi Prvačina, Gradišče, Bilje, Miren in Dornberk.²¹ Med aleksandrinkami so prevladovale Slovenke, manjši del so predstavljale Furlanke. Slovenke so bile v Egiptu zelo iskane, ker so bile znane kot delavne, poštene in urejene ženske, ki so znale dobro skrbeti za otroke in se hitro učiti jezikov delodajalcev.²² Pri tujih družinah so služile od nekaj mesecev do več let. Številne so se v Egipt odpravile večkrat, z delodajalci jim je uspelo pogosto navezati pristne stike, ki so se ohranili tudi po vrnitvi domov. Odhajale so ženske vseh starosti. Mlajše so si iskale službo v želji po pridobitvi izkušnje in zaslužka, zaročene ženske so na ta način zbrale denar za doto, nekatere so se doma poročile, rodile otroka in odšle v Egipt kot dojljke. Hčerke in žene so z odhodom pomagale reševati težke ekonomske težave svojih družin, vdove pa so v teh poklicih velikokrat našle edino možnost preživetja sebe in svojih otrok.²³

¹⁰ Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev*, str. 68–72.

¹¹ Vodopivec, *Od Poblinoe*, str. 97.

¹² Kalc, *Migration Movements*, str. 60–61.

¹³ *Novice*, 21. 2. 1866, št. 8. Pri izgradnji Sueškega prekopa so sodelovali tudi Slovenci. »Posebno sedanji čas, ko lakota strašno žuga, si Čič in Brkin s Kastavcem vred v Portsaidi, Izmaili, Kairi, Kazarzigu in Aleksandrii zaslužka iščeta, semkaj pa v Avstrijo pošiljata napoleonce in šterlinge svoji družinici za obleko in kašo.«

¹⁴ Več o življenju in delu služkinj v Gorici in Trstu gl. Testen, *Hišne pomočnice*.

¹⁵ Verginella, *Aleksandrinke*, str. 155.

¹⁶ Škrj, *Komaj sem čakala*, str. 147.

¹⁷ Kalc, *Migration Movements*, str. 68.

¹⁸ Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev*, str. 73.

¹⁹ Drnovšek, *Emigration*, str. 31.

²⁰ Pečnik, *Slovenici*, str. 54.

²¹ Škrj, *Komaj sem čakala*, str. 156.

²² Prav tam, str. 147.

²³ Koprivec, *Personal Narratives*, str. 94.

Samostojni odhodi žensk v tujino, brez spremstva moških, so bili v 19. in začetku 20. stoletja videni še kot sporno dejanje, ki je rušilo tradicionalne norme, v katere je bila vpeta tedanja družba. Status žensk, predvsem tistih s podeželja, je bil pod drobnogledom in vplivom Cerkve, moških in lokalne skupnosti, ki velikokrat niso odobraval ženske samostojnosti. V večini primerov je bilo delovanje žensk omejeno na gospodinjstvo, družino in lokalno okolje. Vprašljivo je bilo predvsem vedenje in delovanje samskih žensk v tujini, kjer ni bilo nadzorstva. Zaradi specifičnih lastnosti samostojnega izseljevanja žensk v Egipt je vprašanje burilo moralne duhove, predvsem pri Cerkvi, ki je imela vidno vlogo pri definiranju podobe ženske, ki je ustrezala takratnim normam. Institucija je vlogo žensk videla predvsem v domačem okolju, v gospodinjstvu ter pri skrbi za dom in otroke, zato je aktivno nasprotovala tovrstnemu izseljevanju.²⁴ Tradicionalna delitev dela se je namreč pri družinah aleksandrink obrnila. Ženske so postale tiste, ki so omogočale preživetje družinam, medtem ko so moški skrbeli za gospodinjstvo in otroke. Poleg tega so ženske z odhodom in služenjem denarja pridobile avtonomijo in svobodo, ki je sicer v skupnostih, iz katerih so izhajale, ne bi imele.

Cerkev je imela pri vprašanju izseljevanja v obdobju pred prvo svetovno vojno vidno vlogo v slovenski družbi.²⁵ O hitrem odzivu in skrbi, kam aleksandrinstvo vodi, nam veliko pove pismo, ki ga je nadškofijskemu ordinariatu v Gorici leta 1871 poslal biljenski vikar Janez Figelj. V njem je izpostavil, da ženske iz vasi množično odhajajo v Egipt, pri čemer je ogroženo njihovo življenje v moralnem oziru. Vikar se je zavzel, da bi ordinariat posredoval pri oblasteh, da bi te prepovedale odhajanje v tujino, in sicer tako, da bi ženskam zavrnilo potna dovoljenja. Kljub temu, da je prošnjo podprl tudi goriški nadškof Andrej Gollmayr, so jo oblasti zavrnilo, ker zakon tega ni omogočal.²⁶ Tudi kasneje so cerkvene institucije s pomočjo duhovnikov in časopisja opozarjale predvsem na negativne posledice aleksandrinstva. Karol Pečnik je leta 1901 iz Egipta pisal, da so na Goriškem »začeli hudo vojsko proti temu izseljevanju».²⁷ Aleksandrinkam so očitali, da se v Egiptu soočajo z moralnim propadom in različnimi nevarnostmi – na primer izguba narodne pripadnosti in trgovina z belim blagom. Leta 1910 je pater Benigen Snoj,²⁸ »eden prvih bojevnikov proti izseljevanju v Egipt»,²⁹ v mesečniku *Cvetje z vertov sv. Frančiška* objavil navodila Slovenkam v Egiptu, v katerih je izpostavil skrb za materni jezik in negativne vidike porok s tujci različ-

nih narodnosti in ver.³⁰ Kasneje je besedilo izšlo kot knjižica, ki jo je bralkam in bralcem priporočil časopis *Gorica*. O njej so zapisali, da je »prekoristna knjižica za naša dekleta, ki se podajo v nevarno Aleksandrijo. V njej dobe vse potrebne nauke, navodila in lepe opomine, ki so potrebni za tuja dekleta v velikem mestu.«³¹

Z vprašanjem aleksandrinstva se je ukvarjala tudi slovenska narodna elita. S poglobljanjem čuta narodne pripadnosti so ženske v vlogi mater in vzgojiteljic postale nepogrešljiv del narodne skupnosti.³² Narodna elita jih je spodbujala k vzgoji narodno zavednih rodov, še posebej na narodnostno obmejnih območjih.³³ Od žensk, ki so se iz tujega okolja vračale domov v narodnostno heterogeno deželo, so pričakovali, da bodo ohranile občutek pripadnosti in zavednosti. Očitki so šli tudi v smeri zanemarjanja vzgoje lastnih otrok, moralnega propada družin ter tega, da naj bi si ženske z odhodom olajšale življenje in pozabile na svojo družino in domače okolje. V obdobju, ko so ženske težko delovale samostojno in brez nadzora moških, so bile aleksandrinke na Slovenskem izjema, s katero so se morale avtoritete težko sprijaznile. Proti koncu 19. stoletja je Cerkev izgubo oblasti v javni sferi nadomeščala s pridobivanjem avtoritete v družinskem krogu,³⁴ zaradi česar je v aleksandrinstvu videla nevarnost tako za ženske, ki so odhajale od doma, kot za družine in lokalno okolje, iz katerega so aleksandrinke izhajale. Zaradi tega je poskušala izvajati nadzor v Egiptu v okviru verskih društev in tamkajšnjih slovenskih duhovnikov ter nun. Za Slovenke so tako skrbeli Krščanska zveza Slovenk, podružnica Družbe sv. Rafaela in šolske sestre iz Maribora.³⁵

Praksa je bila predvsem v družinah in lokalnih skupnostih, ki so se zavedale pomena ženskega dela in pošiljanja denarja domov, velikokrat drugačna, kot so jo slikale moralne avtoritete. Do odhoda je prišlo večinoma s soglasjem družin ali skupnosti. Daša Koprivec označuje večletno bivanje v Egiptu za sprejeti način življenja, na katerega so morali pristati vsi družinski člani.³⁶ Zaradi tega so bile aleksandrinke v družinah večinoma spoštovane, medtem ko je ponekod širša okolica nanje gledala z nerazumevanjem.³⁷ Moški so tako sami ali s pomočjo svojih oziroma ženininih staršev zavestno prevzeli nase skrb za otroke. Na ta način je celotna skupnost delovala proti načelom Cerkve, zato ni nenavadno, da se je ta v svojih zapisih in pozivih obračala nanje vsaj tako pogosto kot na aleksandrinke.

²⁴ Lukšič Hacin, *Women Migrants*, str. 164.

²⁵ Drnovšek, *The Attitudes*, str. 13.

²⁶ Makuc, *Aleksandrinke*, str. 18–21.

²⁷ Pečnik, *Slovinci*, str. 54.

²⁸ Podrobneje o Snojevem delovanju v Egiptu gl. Trontelj, *Delovanje*, str. 787–810.

²⁹ *Primorski list*, 25. 7. 1912, št. 30.

³⁰ Makuc, *Aleksandrinke*, str. 63.

³¹ *Gorica*, 14. 1. 1913, št. 4.

³² Verginella, *Ženska obrobja*, str. 12–14.

³³ Prav tam, str. 117.

³⁴ Prav tam, str. 27.

³⁵ Milharčič Hladnik, *Trans-mediterranean Women*, str. 26–29.

³⁶ Koprivec, *Aleksandrinke*, str. 101.

³⁷ Škrj, *Komaj sem čakala*, str. 149.

Krščanska zveza Slovenk.

Članice in člani Krščanske zveze deklet, ki je bila ena osrednjih slovenskih organizacij v Egiptu pod pokroviteljstvom katoliške Cerkve (Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1906, str. 47).

Slovenke v Egiptu so se same, s pomočjo duhovnikov in posameznikov ali podporo iz domovine organizirale v različnih organizacijah ter društvih. Kot prvo je leta 1895 pričelo delovati društvo Slavljanska sloga, ki se je tri leta kasneje preimenovalo v Slovenska palma ob Nilu. V njem so se združevali pripadniki južnoslovanskih narodov, ki so živeli v Egiptu. Vodenje društva so prevzeli advokat dr. Lujo Žaja, zdravnik dr. Karol Pečnik, duhovnik Hubert Rant in trgovec Ivko Ciblič. Društvo je imelo velik pomen tudi za tamkajšnje aleksandrinke. »Zavetišče je bilo namenjeno, da nameščuje domačo očetovo hišo vsem služkinjam v daljni tuji deželi; ono naj bo znanprej središče vsem Slovenkam in Slovencem v Egiptu. Članice bodo dobivale tam pomoč in dober svet v vseh neprilikah življenja ter jeklene podpore proti vsem krivicam, ki bi se jim godile.«³⁸ Te so ob pristopu k društvu plačale manjši znesek, s čimer so bile upravičene do zavetišča in hrane ob brezposelnosti, zdravstvene oskrbe, brezplačnega dostopa do zdravil iz lekarne ter uporabe čitalniških prostorov za branje slovenskega tiska in literature.³⁹ Leta 1901 je bila v Aleksandriji ustanovljena Krščanska zveza Slovenk, ki je bila v rokah Cerkve.⁴⁰ Društvo je bilo po Snojevem mnenju »silno potrebno in koristno v Aleksandriji. Vsako nedeljo popoldne imajo slov. kršč. pouk v kapeli, potem pa ostanejo v društveni dvorani, dokler utegnejo, da berejo časnike, se pošteno zabavajo, pojo in tako na Bogu dopadljivi način

preživi nedeljo popoldan, če bi društvo tudi drugače ne koristilo našim Slovenkam, kakor da jih zbira in varuje vsako nedeljo in praznik v kapeli in dvorani, in jih tako obvaruje toliko slabih priložnosti, toliko nevarnosti, ki prete ravno ob nedeljah popoldne našim Slovenkam v Aleksandriji — je s tem že popolnoma doseglo svoj namen.«⁴¹

Za pomoč novim prišlekom, predvsem ženskam, so leta 1905 ustanovili tudi egiptovsko podružnico Družbe sv. Rafaela, poverjeništvu katere je prevzel Snój.⁴² Ta se je zavzemala, da bi v sodelovanju z avstro-ogrskim konzulatom dosegla boljši nadzor in varstvo Slovenk v Egiptu, pri čemer bi konzulat domov poslal vse tiste ženske, ki ne bi ustrezale profilu, ki ga je zagovarjala Cerkve.⁴³ Sedež družbe, ki jo je Cerkve ustanovila kot odgovor na množično izseljevanje, je bil na Dunaju. Egiptovska podružnica, ki je bila v rokah Slovencev, je bila ustanovljena dve leti pred slovensko podružnico v Ljubljani, ki se je zavzemala za varstvo katoliških izseljencev iz Kranjske, Koroške in Primorja.⁴⁴ Od leta 1909 dalje je južnoslovanske narode povezovalo društvo Jugoslavija, ki je bilo gospodarsko in narodno središče Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov v Egiptu.⁴⁵ Poleg društev si je slovenska skupnost v Egiptu zagotovila tudi svojo izobraževalno institucijo. Z idejo o slovenski šoli je v javnost prvi prišel Snój leta 1902, za njim

³⁸ Soča, 18. 3. 1897, št. 12.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Drnovšek, The Attitudes, str. 23.

⁴¹ Primorski list, 9. 3. 1905, št. 10.

⁴² Trontelj, Delovanje, str. 797.

⁴³ Makuc, Aleksandrinke, str. 64.

⁴⁴ Drnovšek, Pot slovenskih izseljencev, str. 88.

⁴⁵ Soča, 7. 9. 1909, št. 117.

pa še Andrej Gabršček, ki je leta 1907 obiskal Egipt in se seznanil s tamkajšnjim življenjem Slovencev.⁴⁶ Akcijo zbiranja sredstev sta v letu Gabrščkovega obiska iz Aleksandrije sprožila Anton Leban, rojak iz Tolmina, ki je bil v mestu lastnik tovarne ledu,⁴⁷ in Phill de Wolf. Šlo je za skupno slovensko in hrvaško šolo, katere namen je bil izboljšanje razmer na področju jezika med otroki, ki so živeli v tujem okolju.⁴⁸ Naslednje leto sta s podporo Slovencev in Slovenk iz matične domovine pričela delovati slovenski vrtec ter šola. Vodenje obeh ustanov so prevzele mariborske šolske sestre sv. Franciška Kristusa Kralja.⁴⁹

Časopisno poročanje o aleksandrinhah na Goriškem

Za analizo poročanja smo izbrali tri osrednje slovenske časopise, ki so izhajali na Goriškem v obdobju pred prvo svetovno vojno ter jih lahko razdelimo glede na nazorsko in politično pripadnost. Osrednje glasilo najprej slogaške politične skupnosti,⁵⁰ kasneje pa Narodno napredne stranke (NNS) je bila *Soča* (1871–1915), ki je zasedala vodilno mesto med slovenskimi časopisi v deželi. Med uredniki sta bila tudi glavna protagonistista goriške politične scene iz časa pred prvo svetovno vojno – dr. Andrej Gregorčič in Andrej Gabršček.⁵¹ Med letoma 1889 in 1893 je časopis ob delnem političnem prelomu začasno prišel v roke katoliškega tabora, nasproti pa mu je v tem obdobju stala *Nova Soča*. Po dokončnem političnem prelomu leta 1899 in razpadu slogaške politike je časopis postal glasilo NNS. Na drugem političnem polu, v okviru katoliškega tabora, sta goriški javnosti o vsakodnevnem dogajanju v deželi, monarhiji in tujini poročala časopisa *Primorski list* in *Gorica*. Prvi je pričel izhajati leta 1893 najprej v Trstu, od naslednjega leta dalje pa v Gorici. *Gorica* je pričela izhajati leta 1899 po omenjenem političnem prelomu.⁵²

Vsi trije časopisi so bili primarno politični, a so veliko prostora namenjali tudi narodni, gospodarski, socialni in lokalni problematiki ter dogajanju v tujini. Lahko se strinjamo z Marušičevo trditvijo, da so bili eno temeljnih gibal v kulturni, gospodarski in politični sferi s ključno vlogo za razumevanje preučevanega časa.⁵³ Če vzamemo v pretres pisanje o aleksandrinstvu, lahko trdimo, da so imeli v tistem času osrednjo vlogo ter so goriški in širši javnosti⁵⁴ podajali glavne informacije o potovanju in življenju

žensk oziroma slovenske skupnosti v Egiptu, kar v svojih raziskavah ugotavlja tudi Jernej Mlekuž.⁵⁵

Kot bomo videli v nadaljevanju, je poročanje zajemalo številne vidike, ki nam dajejo obširen vpogled v obravnavani pojav. Ob tem moramo biti pozorni na nazorsko pripadnost dopisnikov in namen objavljenih člankov, saj je večina piscev, predvsem v katoliškem tisku, nasprotovala množičnemu izseljevanju žensk, zaradi česar so bili dopisi napisani z namenom preprečevanja tovrstnih dejanj.⁵⁶

Časopisje je obširno poročalo o aleksandrinhah, duhovnikih, popotnikih in drugih osebah, ki jih je od osemdesetih let 19. stoletja dalje življenjska pot pripeljala v severno Afriko. Tamkajšnje razmere so komentirali lokalni dopisniki z Goriškega, politiki, duhovniki in pisatelji, na straneh časopisov pa se je znašlo tudi več izvernih pisem, ki so v deželo prišla iz Egipta. Ker se bomo poročanju o aleksandrinhah podrobneje posvetili v nadaljevanju, lahko na tem mestu izpostavimo nekatere članke, ki so se posredno navezovali nanje oziroma so opisovali druge vidike življenja Slovencev v Egiptu in vplive te afriške države, ki so segali na Goriško.

Večina člankov se je dotikala življenja tamkajšnjih Slovencev in Slovenk, delovanja slovenskih društev in šole ter prošenj za finančno pomoč pri osnovanju ali izgradnji novih slovenskih institucij.⁵⁷ Nekateri v Egiptu bivajoči Slovenci in Slovenke so služili celo kot dopisniki, ki so poročali o širšem političnem, gospodarskem in socialnem dogajanju v državi. Za *Primorski list* je številne dopise poslal Snój, ki je goriško javnost obveščal o življenju Slovencev celotno obdobje svojega bivanja v Egiptu (1901–1913). Liberalni pogled na problematiko sta na drugi strani zagovarjala Gabršček in Pečnik. Prvi je Egipt obiskal leta 1907,⁵⁸ drugi pa je tam več let živel in deloval kot zdravnik.⁵⁹

Na straneh časopisov so se pojavili tudi dopisi, ki so na Egipt preslikali goriške narodne in politične razmere. Tako so mednarodni boji med Slovenci in Italijani oziroma Furlani, ki so potekali na Goriškem, odmevali tudi v Egiptu. *Soča* je izpostavila in kritizirala sina slovenskih staršev, ki je v Aleksandriji ob obisku sina italijanskega kralja izobesil italijansko zastavo.⁶⁰ Ne gre spregledati še enega zanimivega vidika poročanja. Goriški politiki in časopisju je uspelo Egipt vključiti v lokalni kulturni boj, ki sta ga po dokončnem političnem prelomu oziroma slogaštvu leta 1899 bila liberalni in katoliški tabor. Tako se je leta 1910 *Soča* negativno odzvala na delovanje slovenske šole v Egiptu, ker so jo vodile mariborske šolske sestre. Očitno so ji, da nosi italijansko

⁴⁶ Gabršček, *Goriški Slovenci*, str. 256–260.

⁴⁷ Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev*, str. 74.

⁴⁸ *Soča*, 25. 6. 1907, št. 71.

⁴⁹ Makuc, *Aleksandrinke*, str. 57–62.

⁵⁰ Več o Slogi, političnem razkolu in razmerah na Goriškem gl. Marušič, *Pregled*, str. 239–344.

⁵¹ Več o *Soči*: Marušič, *Začetki slovenskega časnikarstva*.

⁵² Marušič, *Slovenski periodični tisk*, str. 227–228.

⁵³ Prav tam, str. 223.

⁵⁴ O aleksandrinstvu so pogosto pisali tudi v kranjskem časopisu: Mlekuž, *»Oblastva«*, str. 175–177.

⁵⁵ Prav tam, str. 165.

⁵⁶ Drnovšek, *The Attitudes*, str. 18.

⁵⁷ *Soča*, 4. 2. 1908, št. 15.

⁵⁸ Gabršček, *Goriški Slovenci*, str. 256–260.

⁵⁹ Mlekuž, *Aleksandrinke*, str. 143.

⁶⁰ *Soča*, 28. 1. 1887, št. 5.

ime (*Scuola Austro-Ungarica*) ter da v njej poučujejo nemški, italijanski in francoski jezik, slovenščina pa naj bi bila po njihovem pisanju dobra »edino le za eno kitico avstrijske himne«. Solo so označili za »klerikalno pomemčevalnico« in dodali: »P. Benigenov načrt se je posrečil. Spravil je šole v roke šolskim sestram. Ni mu šlo v prvi vrsti za slovensko, pač pa za klerikalno šolo. V takih krajih so šolske sestre najmanj pripravne, v take kraje tičejo posvetni učitelji in posvetne učiteljice, ki delujejo za narodno stvar tudi zunaj šole. Tako zunanje delo šolskih vzgojiteljev je velike važnosti za naše kolonije v tujini, šolske sestre so za tako delovanje mrtve.«⁶¹ Isti časopis je leta 1902 v povezavi z aleksandrinkami poskušal diskreditirati nekega kurata Rojca, ki naj bi del poslanega denarja iz Egipta zadržal »za obresti in pa za sv. maše, katere bo služil za tiste ženske, ki greh delajo doli v Aleksandriji«.⁶²

Na drugi strani tudi katoliški tabor ni skoparil z različnimi kritikami. Leta 1907 so v časopisu *Gorica* negativno poročali o Gabrščkovem obisku Egipta in ga vključili v predvolilni boj na Goriškem. »Ni šel gospod Gabršček Drejše zastoj v Aleksandrijo – kakor ste poročali – ampak prinesel je seboj precej odpustkov, to je pomeranč. Na shodu v Rihembergu je to krasno južno sadje pridno delil med šolsko mladino gospod Nemeč iz Nabrežine, izvrševalni organ 'Narodno napredne'. Za vsako pomerančo je moral šolski naraščaj zavpiti trikrat 'Živijo Štrekelj', ker ni dovolj samo pomeranča.«⁶³ *Primorski list* je leta 1912 poročal, da v Kojskem aleksandrinke agitirajo v podporo liberalnemu taboru: »Gotovo mu je takrat šumelo po ušesih 'sladko' ponočno petje liberalčkov in 'gospodičen' Aleksanderk, ki tulijo po Kojskem. Prav po liberalno!«⁶⁴

Na tem mestu lahko poudarimo še nekatere druge tematike, ki so se povezovale s slovensko izseljenjsko kolonijo v Egiptu. Tako je pomemben sklop člankov, objavljen v *Soči* leta 1897, ki je goriški javnosti predstavil možnosti gospodarskega udejstvovanja Slovencev v Egiptu. Njihov avtor je bil Pečnik, ki je goriškemu bralstvu predstavil življenje Slovencev in Slovanov v Egiptu, tamkajšnje značilnosti, zgodovino in razmere. Ob tem jim je razgrnil gospodarski načrt, s katerim bi Slovenci lahko prodrli na egiptovski trg s svojimi proizvodi. Šlo je predvsem za prodajo slovenskih lesnih izdelkov, kjer so bile možnosti zaslužka velike, kar bi delovalo pozitivno ter spodbudno na goriško gospodarstvo. Med drugim je priporočal sajenje in izvažanje rumenega krompirja, ki je bil v Egiptu priljubljena jed, ter prodajo sadja.⁶⁵ Članki naj bi pripomogli k ustanovitvi solkanske mizarske zadruge leta 1900, ki ji je v obdobju pred prvo svetovno vojno uspelo s svojimi izdelki prodreti tudi na egiptovski trg, a je leta 1912 zaradi nelikvid-

nosti propadla.⁶⁶ Podoben sklop je *Soča* objavila še leta 1900, ko je neznan avtor na podoben način poskušal v okviru opisa gospodarskih razmer na Goriškem obrtnike, kmete in trgovce navdušiti za prodajo izdelkov v Egipt, s čimer bi lahko prišli do večjega zaslužka in spodbudili gospodarski razvoj dežele.⁶⁷

Posledice odhoda pri aleksandrinkah

Goriško časopisje je pogosto poročalo o aleksandrinkah in aleksandrinstvu. Sam izraz se je v mediju, glede na raziskano gradivo, pojavil 18. julija 1884 v članku *Iz goriške okolice*, kjer se omenja v povezavi s kolero. »Da se pa lahko ta neprijeten gost (kolera, op. p.) tudi k nam priklati, razvidno je iz tega, ker se mnogi naši občinarji in občinarice bavijo po svetu. Aleksandrinke n. pr. potujejo večkrat po Grškem, Francoskem, Italijanskem itd. Lahko bi se prigodilo, da jo tudi k nam zanesejo.«⁶⁸

Ravno v tem času so odhodi aleksandrink vzbudili zanimanje širše goriške javnosti ter delili mnenja slovenskih cerkvenih, političnih in narodnih elit na Goriškem. Ob tem je lahko poročanje časopisja vplivalo na takratno dojemanje in odnos goriške javnosti tako do odhoda v Egipt kot prihoda nazaj domov žensk, ki so se odločile preizkusiti srečo. Večina člankov je bila do žensk kritična, a so se pogledi razlikovali. Časopisje je do aleksandrink zavzelo različna stališča, ki so se vsaj okvirno ločevala glede na nazorско pripadnost medija. Tako so glavna opozorila o neprimernosti prihajala s strani katoliškega časopisja, medtem ko je liberalno časopisje do pojava zavzelo manj kritičen ton.⁶⁹ Večino člankov o aleksandrinkah so uredništvom pošiljali dopisniki iz zahodnega dela Vipavske doline, kar je razumljivo, saj so bili tisti kraji središče odhodov v Egipt. Članki, ki obravnavajo tematiko, se pričnejo pojavljati v začetku osemdesetih let 19. stoletja, ko se časopisje zaradi širitve mreže, vse večjih naklad in višje pismenosti med prebivalstvom širi iz mest med podeželsko bralstvo. Na to kaže tudi vse več dopisov iz podeželskega okolja, od koder je izhajala večina aleksandrink.

Odzivi v slogaškem in liberalnem tisku

Prvi časopisni članki, povezani z aleksandrinstvom, se v *Soči* pojavijo sredi osemdesetih let 19. stoletja. Leta 1884 je dopisnik iz Renč poročal, da je izseljevanje tema pogovora celo pri deklicah, starih deset let, ki si želijo oditi v Egipt.⁷⁰ Izpostavil je tudi mladost aleksandrink in kam pomanjkanje življenjskih izkušenj doma privede v Egiptu: »Deklica, ko zapuša dom in roditelje okolo štirinajst let stara, se

⁶¹ *Soča*, 16. 8. 1910, št. 93.

⁶² *Soča*, 4. 1. 1902, št. 2.

⁶³ *Gorica*, 23. 3. 1907, št. 24.

⁶⁴ *Primorski list*, 25. 7. 1912, št. 30.

⁶⁵ Gabršček, *Goriški Slovenci*, str. 87.

⁶⁶ Prav tam, str. 121.

⁶⁷ *Soča*, 10. 3. 1900, št. 29.

⁶⁸ *Soča*, 18. 7. 1884, št. 29.

⁶⁹ Mlekuž, *Aleksandrinke*, str. 143–153.

⁷⁰ Škrj, *Komaj sem čakala*, str. 183.

ti poblehno vede, je krotka, nedolžna in ponižna. Kaka sprememba potem? Ko prinese tristo zasluženega denara domu, ne pozna več roditeljev, razuzdana in prevzetna postane, in ni za nobeno delo več nego samo za Aleksandrijo. Gorje mladeniču, ki vzame Aleksandrino; ni več sreče, on je nesrečen človek na svetu. Mladeniči, ki si bote družico zbirali, ne bodite poblehni na aleksandrinski denar, ker vam ne prinese sreče.«⁷¹ Z dopisom je neznan pisec, ki se je pod člankom podpisal z imenom Renčan, poskušal aleksandrinke prikazati v negativni luči, kar bi lahko razumeli kot poskus preprečevanja odhodov. Tega leta se je iz goriške okolice oglasil tudi Gorjan, ki je izpostavil negativne značajske posledice pri ženskah: »V Nilovej deželi se nauče marsikaj, kar ne prišteje naši deželi. Ni čudo, da prinašajo tudi sem le takšne jutrove razvade. Sijajne izgleda takšnih razvad – tam domačih, dajejo posebno dekleta.«⁷² Leta 1888 je drug dopisnik iz Renč omenil članek, ki ga je napisal Renčan, a je sam zavzel manj kritičen ton ter navedel svoj pogled in razloge za odhode: »Koliko vode je že steklo čez jez, odkar si bila prinesla par besed iz peresa gospodu, ki ga danes ni več v Renčah; šibal je naše dekleta, ki hodijo iskat zaslužka v blaženo Aleksandrijo, v Egipt. /.../ Ker je navadno vsaka v precej kratkem času prišla s kaj lepo svoto rumenjakov nazaj, naudušilo je to še druge tako, da je Egipt dandanes za nje obljubljena dežela. Sicer pa mnogim res ne ostaja drugega, kajti poroče se kar tja v en dan! — jaz nič, ti nič! pojdem pa za 'bajo' v Aleksandrijo!«⁷³

Po letu 1889, ko je na Goriškem prišlo do delnega političnega preloma, je najprej *Nova Soča*, po letu 1893 pa *Soča* v ospredje postavila druge teme, če zapise primerjamo s poročanjem katoliškega tiska. Dopisniki so opozarjali na izgubo narodne pripadnosti, ki je bila v času mednacionalnih sporov, predvsem med slovensko in romansko skupnostjo, v središču slovenske narodne elite. Aleksandrinke so se v Egiptu srečevale s številnimi kulturami, jeziki in pripadniki različnih narodov, kar je lahko vodilo k uhajanju skozi narodno sito in ob vrnitvi do »kontaminacije« domačega okolja, ki je bilo na Goriškem večnarodnostno.⁷⁴ V drugi polovici 19. stoletja je imela narodna pripadnost v tovrstnem okolju vse večji pomen, ki je poleg javnega delovanja žensk zajel tudi zasebno sfero. S poglobljanjem čuta narodne pripadnosti so ženske v vlogi mater in vzgojiteljic postale nepogrešljiv del narodne skupnosti. Od njih so zahtevali, da varujejo narodno identiteto ter kulturo in jezik prenašajo na svoje otroke. Poleg tega naj bi varovale etnično čistost s porokami izključno znotraj narodnih skupnosti. Slovenska narodna elita je v tem

obdobju postala pozorna predvsem na ženske nižjih slojev, ko je ugotovila, da uhajajo iz narodnega telesa in da njihov prestop v tuje narodno okolje slabi domače vrste.⁷⁵ Pri tem se je posluževala tudi časopisja. Slovenska politična elita je za svoje pripadnike, predvsem med podeželskim prebivalstvom, oblikovala posebno govorico časti, s katero je postal posameznik kot pripadnik naroda odgovoren za svojo čast in čast skupnosti, ki ji je pripadal.⁷⁶ V procesu oblikovanja narodne skupnosti se je javno sklicevanje na čast naroda prepletalo s tradicionalno govorico časti, pri čemer so ženske nosile odgovornost za ohranjanje čistosti krvi.⁷⁷ To sklicevanje je delovalo kot protiutež želji po pridobitvi materialnih dobrin, kamor bi lahko vključili tudi aleksandrinstvo. Za narodno čuteče može, ki so se v večnarodnostnem okolju zavzemali za lik ljubeče in skrbne žene oziroma matere, so bile aleksandrinke, predvsem do jilje, vir sramote, ker so zapuščale svoje otroke, da so hranile in skrbele za tuje. Na ta način so ženske hromile obrambno moč naroda.⁷⁸

Že leta 1882 je dopisnik iz Vipavske doline poročal: »Tako sem pred nedavno slišal razgovor dveh meni ravno pred nosom šetajočih se deklin, ki sta se vrnili iz Aleksandrije. Edina je v svojej prevzetnosti tako daleč zablodila, da je to le izustila: 'Menim, da v Aleksandriji se govori lepša italijanščina, nego jo govore tukajšnji ščavi' — Se ve, da je to italijanski izkvasila. — Bog ti ne vpiši v greh, in sveti Levkadij ti odpusti! Ali si se učila moliti v italijanskem ali v slovenskem jeziku?«⁷⁹ Odmev je nekaj let kasneje dosegel Pečnikov sklop treh člankov z naslovom *Slovani v Egiptu in Egiptovsko Iverje*,⁸⁰ ki jih je objavila *Soča* med aprilom in julijem 1897. Po krajšem opisu življenja slovanskih narodov v Egiptu – navaja Ruse, Bolgare, Makedonce, Čehe, Poljake, Hrvate in Srbe – se v nadaljevanju posveti skoraj izključno vprašanju aleksandrinstva. »Že več kot 50 let ima Egipt dober glas med primorskimi Slovenci, osobito Kraševci. Marsikatero dekletu dojde ubogo kot 'crkvena miš' v deželo piramid, a s časom pomaga celo očetu dolg na očetovej hiši ali koči plačevati in na vse zadnje postane še, če je tudi hčerka dninarja, s svojimi prisluženimi cekini kmetica tam kje na Krasu, – kakor se gre. To so izjeme, mi odgovore Slovenci preko morja v domovini! Ne, niso baš izjeme, a morda tudi ne večina. Redkokrat, mislim, odpotuje katera, ki bi si ne bila priredila vsaj manjšo svotico. In da si ni, je gotovo jedna slabih in spridenih.«⁸¹

Pečnik se je v svojih zapisih osredotočil na socialne vidike aleksandrinstva. Izpostavil je prednosti dela v primerjavi s Trstom ali Gorico, predvsem pri

⁷¹ *Soča*, 14. 11. 1884, št. 46.

⁷² *Soča*, 18. 7. 1884, št. 29.

⁷³ *Soča*, 24. 2. 1888, št. 8.

⁷⁴ Marušič, *Pregled*, str. 45. Glede na občevalni jezik je v deželi leta 1910 slovenski jezik govorilo 62 %, italijanskega in furlanskega 36 %, nemškega 1,8 %, preostale jezike pa 0,2 % prebivalstva.

⁷⁵ Verginella, *Ženska obrobja*, str. 14–15.

⁷⁶ Prav tam, str. 77.

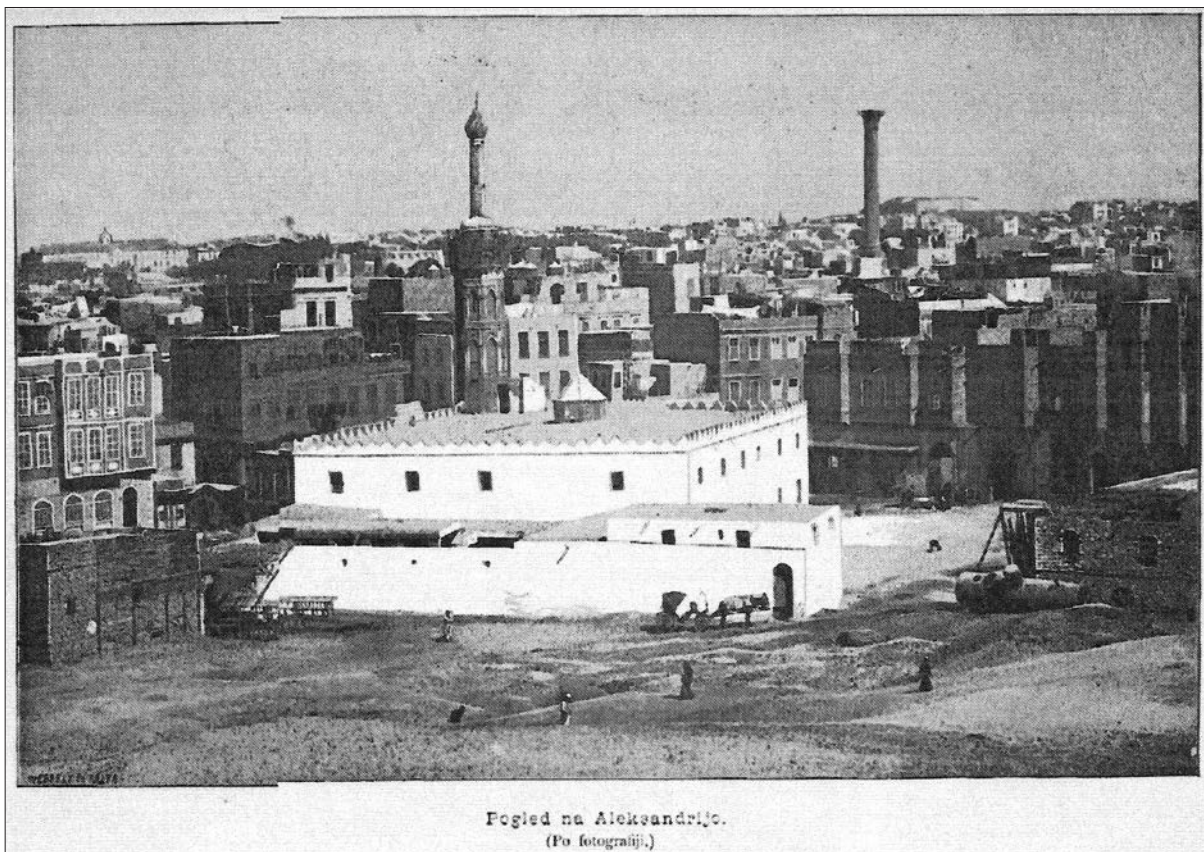
⁷⁷ Prav tam, str. 74.

⁷⁸ Verginella, *Aleksandrinke*, str. 156.

⁷⁹ *Soča*, 27. 10. 1882, št. 43.

⁸⁰ Mlekuž, *Aleksandrinke*, str. 143–156.

⁸¹ *Soča*, 9. 4. 1897, št. 15.

Pogled na Aleksandrijo.
(Po fotografiji.)

Aleksandrija, glavno središče delovanja Slovencev in Slovenk v Egiptu (Dom in svet, 1. 7. 1892, št. 7).

zaslužku, delovnih pogojih in odnosu do narodnega vprašanja. Posebej je poudaril, da žensko delo v Trstu ali Gorici ženskam škodi v precej večji meri kot v Egiptu.⁸² »Naša ženska mladež, ki služi po Trstu in Gorici, je tam veliko bolj spridena kot tu v Aleksandriji kljub vsem mešetarijskim spletkam. Nevarnost, da se pridno dekle spridi, je tu v Aleksandriji veliko manjši kot v Trstu in Gorici. 'Soldatasoceljna' tu ni dobiti, ker ti so Arabci-mohamedanci ali pa Angleži, isto tako ni zapeljivcev v obliki delavcev itd., ker i ti so Arabci moslimi. Istotako moram z veseljem zabeležiti, da povsod slovenski govorijo in se svojega jezika ne sramujejo, da so celo ponosne, da so Slovenke.«⁸³ Na tem mestu lahko omenimo, da primerjav ni bilo le med goriškim in egiptovskim prostorom, ampak so v polemike večkrat vključili tudi druge predele sveta. V Renčah so prednosti izseljevanja v Egipt videli v primerjavi z ŽDA. »Krivica bi se jim torej godila, ko bi jih človek hotel grajati — rekle bi nam lahko: bolje nego v Ameriko, in prav bi imele. Iz Amerike imamo jako slaba poročila. Tam za-

pravijo, kar imajo, ter se vrnejo ubožčeki nazaj — brez denarja, brez strehe. V Ameriko torej ne; in hvala Bogu, ni si še nihče naših vaščanov umislil iskati tam sreče.«⁸⁴ Tudi Pečnik je v tretjem delu dopisa izpostavil primerjavo Egipta z Ameriko, a v kontekstu narodnega vprašanja. »Slovenska kolonija v Egiptu ima tedaj bodočnost, ima gotovo lepšo bodočnost kot vse ameriško-Slovenske kolonije skupaj. Jaz tedaj smelo trdim, da je Egipt zemlja, ki pripušča slovenskim kolonijam zadosti življenske moči. Da bodo Slovenci sploh kedaj imeli kako stalno kolonijo, bo to Aleksandrija s Kahirom.«⁸⁵

Po letu 1899 se je število člankov o aleksandrin-kah zmanjšalo, poročanje pa se je večini osredotočilo na opozorila glede trgovanja z belim blagom v Egiptu. *Soča* je na nevarnosti opozarjala predvsem samske mlade ženske, ki bi v Egiptu lahko postale lahka tarča tovrstnih prekupčevalcev.⁸⁶

Poleg navedenih člankov lahko izpostavimo daljši zapis Gabrščka, ki je svoja občutja, videnja in razmere opisal v šestih člankih z naslovom *Naša sedanjost in naša bodočnost v Egiptu*, objavljenih maja in junija 1910 v *Soči*. Članki so nastali kot odziv na pisanje zadarskega *Novoga lista* in ljubljanskega *Slovenskega*

⁸² Verginella, *Ženska obrobja*, str. 85–88. V Trstu se je slovenska elita zavedala problematike, povezane tako s prehajanjem Slovenk k italijanski narodni skupnosti kot z drugimi nevarnostmi. V ta namen so leta 1897 ustanovili Zavod sv. Nikolaja, ki je skrbel za služkinje, kuharice, perice in ženske z drugimi poklici.

⁸³ *Soča*, 9. 4. 1897, št. 15.

⁸⁴ *Soča*, 24. 2. 1888, št. 8.

⁸⁵ *Soča*, 25. 6. 1897, št. 26.

⁸⁶ *Soča*, 31. 10. 1903, št. 89.

naroda.⁸⁷ V njih je Gabršček obširneje predstavil aleksandrinstvo in izpostavil, da je »dolžnost vseh slovenskih rodoljubov, brez razlike bodi, da razmišljajo o tem in se dogovore kako bi se dalo v bodoče preprečiti žensko izseljevanje v Egipt. To zahteva narodna čast vseh Slovencev.«⁸⁸ Pojav je povezal z narodnostnim bojem in hkrati pozval h konsenzu vseh političnih taborov pri reševanju tega vprašanja. »Tako in z vso resnostjo opozarjamo drage brate Slovence, da je prvi pogoj za dosego dobrega uspeha v akciji proti ženskemu izseljevanju ta, da se izloči vsako strankarstvo in vsaka politična strast, zakaj brez pomena je pri tem politično prepričanje tega ali onega, niti ne velja pri tem ugovor, da pripadajo kraji, iz katerih zlasti teče ta emigracija, pod vpliv te ali one politične skupine.«⁸⁹ Gabršček je izpostavil vse prepreke in negativne vidike aleksandrinstva – težave pri zaposlitvi, odnos delodajalcev in slabe bivalne pogoje –, ki bi lahko vodili v moralni propad žensk. »Rojene na kmetiji, v kočah od kmetijskih roditeljev, večinoma nepismene, brez življenske skušnje, brez vsake duševne vzgoje, kako bi se naj taka dekleta brez službe in brez sredstev, izmučene od gladi, oblečene v cunje, ki so jih prinesle od doma, imajoč neprestano pred očmi grožnjo, da jih stanodajalec vrže na cesto, dobivajoč z vsako pošto iz domovine očitanja, zakaj ne pošljejo denarja — kako bi se naj taka dekleta vzprotivile ljuti nevolji, da bi ne padle v skušnjava in pozneje v prostitucijo?!«⁹⁰

V preostalih štirih delih je predstavil svoj obisk Egipta v letu 1907 in prizadevanja za ustanovitev posebnega zavoda, ki bi skrbel za aleksandrinke. Ustanovitev zavoda je zaradi različnih, predvsem ekonomskih razlogov padla v vodo.⁹¹ »Naloga, katere sem se bil lotil, je pač tako ogromna, da je treba združenih sil, veliko žrtev in dela, ako jo hočemo izvršiti. Zato apelujem na vse rodoljube, bodisi tega ali onega političskega stremljenja, da s pozornostjo prečitajo moje članke, jih uvažujejo in razmišljajo, kako bi se dali izvršiti lepo in na široko zasnovani načrti. — Umeje se, da več oči več vidi, da torej utegne marsikdo imeti še kako dobro misel: Prav na dan ž njo, razmišljajmo — delajmo!«⁹²

Odziv v katoliškem tisku

Če analiziramo članke, ki so bili objavljeni v katoliškem časopisju, lahko vidimo veliko vzporednic s stališči Cerkve do izseljevanja, ki so bila predstavljena v prejšnjih poglavjih. Aleksandrinstvo je bilo predstavljeno kot moralno sporno dejanje, ki ženskam in njihovim družinam ni prinašalo blagostanja, ampak negativne posledice. Trpele naj bi tako aleksandrinke, ki so zapustile dom in sorodnike ter se znašle v nevarnem svetu brez zaščite, kot tudi družinski člani,

ki jih je izguba žene, matere ali sestre pripeljala do težkega položaja, zaznamovanega s pijanstvom, nesrečnim otroštvom ali drugimi tragedijami. Katoliški tisk je tovrstnim opozorilom in grajam namenil več prostora od liberalnega tiska.

Eden vidnejših in daljših zapisov je bil objavljen v dveh številkah *Soče* leta 1890, v obdobju, ko je bila ta v rokah katoliškega političnega tabora. Sklop z naslovom *Rak na telesu primorskega ljudstva* je doživel odmev in sprožil polemiko v časopisju. Kot je razvidno že iz naslova članka, je avtor aleksandrinstvo naslikal negativno, da bi ženske odvrnil od odhoda v Egipt. V članku je dopisnik, ki je pisal »z *deželes*« in za katerega se je kasneje izvedelo, da je duhovnik Ignacij Kralj,⁹³ aleksandrinstvo označil kot nevarno veri, morali in narodni pripadnosti ter »pogubno za ženo, za moža, za otroke, za občino, za državo, za cerkev, da tudi za premoženje.«⁹⁴ Pisec je izpostavil in opisal posledice za moralno in vero, ki so bile po njegovem mnenju najbolj izrazite in problematične. Razlogov za odhod ni iskal prvenstveno in slabih ekonomskih razmerah, ampak v tem, da so ženske z odhodom poskušale poskrbeti zase in se s tem izogniti domačim razmeram. V določenih primerih je krivil tudi moške, ki naj bi žene v Egipt pošiljali zaradi »lakomnosti in koprnenja po lahkotnem in sladkem življenju. /.../ Starši tožijo čez lahkoživnost svojih otrok, še ko so doma, v kršč. deželi; oče gleda nanje, mati, sosedje, duhovnik pazi nanje in je opomina... Kaj pa ko mlado dekle; neizkušano ide daleč čez morje v trgovinsko, razbrzdano pomorsko mesto, kjer se vse lasketa, vse vabi v zanjke s zgledom! /.../ Aleksandrovanje škodi pa ženskam tudi na veri: V Aleksandriji so večinoma Mohamedani, Judi, razkolniki in nebroj drugih izpovedanj. To pa gotovo ne vtrje našim Aleksandrinkam vere, niti ne moremo trditi, da bi vrnivše se kaj bolj goreče kakor popred izpolnjevale cerkvene in božje zapovedi. Dekleta, ko se vrnejo, obiskujejo vse plesse, ponočujejo in si iščejo izmej mnogih častivcev svojih 'napoleonov' moža, da se porodišči čez eno leto zopet vrnejo v Aleksandrijo. Kajti domača hrana, domače delo jim ne gre več v slast, one ki so jedle, posebej, če so bile dojlje, samo izbrane jedi, in ki so hodile po svitem podu in se prevažale v bogatih kočijah poleg bogatih in mogoče tudi lepih gospodov in gospodičev. Naravno, da jim ni scela več po godu mož v blatnem obuvalu, neobut cel teden, diši po gnoju ...«⁹⁵ Na drugi strani so bili po avtorjevem mnenju možje v nevarnosti, da bodo postali alkoholiki, prešuštniki in nasilneži ter zane-marili vzgojo otrok.

V drugem delu je izpostavil, da se delo v Egiptu ekonomsko ne izplača, ker so plače podobne kot v mestih Avstro-Ogrske, predstavil pa je še tri glavne stebre, ki bi morali delovati kot zaščita pred aleksandrinstvom. Po avtorjevem mnenju so to bili država,

⁸⁷ Gl. Mlekuž, »Oblastva«, str. 174–177.

⁸⁸ *Soča*, 31. 5. 1910, št. 60.

⁸⁹ Prav tam.

⁹⁰ *Soča*, 2. 6. 1910, št. 61.

⁹¹ Gabršček, *Goriški Slovenci*, str. 256–260.

⁹² *Soča*, 14. 6. 1910, št. 66.

⁹³ *Soča*, 23. 5. 1890, št. 21.

⁹⁴ *Soča*, 28. 3. 1890, št. 13.

⁹⁵ Prav tam.

katere interes bi moral biti, da družine ostanejo skupaj, občine, ki so bile zaradi kritja bolniških stroškov aleksandrink v izgubi, in Cerkev, ki bi morala skrbeti za moralno vzgojo žensk in jih odvrniti od odhoda. Ravno pri slednji je pisec videl glavni steber zaščite pred »pogubnim in nekrščanskim aleksandrovanjem«. Da bi ženske obvarovali, bi morali »staviti jim pred oči, da naš zadnji namen je izveličevati dušo, a z aleksandrovanjem se dušna sreča telebi v velike nevarnosti; da posvetno blago posebno grešno pridobljeno nič ne izda. Zakonskim ženam je pa treba pojasnjevati: svetost in namene sv. zakona: velike nevarnosti zanj, za moža, za otroke, celo za premoženje ako se loči in gre v Aleksandrijo.«⁹⁶

Članka sta doživela odzive drugih dopisnikov, ki so se odzvali tako v *Soči* kot drugih časopisih – *Novi Soči* in *Edinosti*. V *Novi Soči* se je oglašil neki Vodopivec, a o njegovem zapisu izvemo le posredno, ker časopis ni ohranjen. Njegov odziv je bil kritičen in je sprožil odziv avtorja članka *Rak na telesu primorskega ljudstva*. Vodopivec je iz Rima v dopisu zavrnil takšen pogled na aleksandrinstvo in Kralja obtožil, da so nekatere izjave plod domišljije.⁹⁷ V *Edinosti* je neznan pisec zavzel milejšje stališče in se je le deloma strinjal s Kraljevim člankom. »Tudi mi obojamo to 'aleksandrovanje' prav odločno in menimo, da je zadnji čas, da kompetentni krogi postavijo jezove nesrečnej maniji nekaterih naših deklet: le v Aleksandrijo, le v Aleksandrijo! Ali tudi v tem slučaju se ljuba 'stara' ne more izogniti svoji starej razvadi, kakor hitro se bavi z resnimi stvarmi – skoči namreč čez ojnice. Da na mnogih naših družinah grudi rak v pogubo Avstrije, to je pa vendar – ne zamerite – prepapricirano.«⁹⁸

Kralj se je na kritike odzval maja 1890 v dveh člankih in svoja razmišljanja še podkrepil. Po njegovem mnenju je aleksandrinstvo škodilo: »1) Otroku na telesu in duši 2) možu, ki ga izpostavi raznim nevarnostim 3) ženi na nrvstvenosti – in po tej – veri 4) občini, ker ni več dobiti delavok 5) premoženju dotičnih, kjer se nikjer ne vidi blagoslova, da si so nekatere domov prinesle – do 4000 fr. – in vendar so še to, kar so poprej imeli – po lahkoživosti zgubili 6) Državi, ker bode, če pojde tako naprej, v mnogih hišah kmečkih delavcev manjkalo.«⁹⁹ S temi šestimi točkami je avtor zajel celotno goriško družbo in aleksandrinke obtožil, da so odgovorne za slabe razmere pri vseh naštetih vidikih. Vodopivčevo pisanje je zavrnil, predvsem njegove očitke, da je prvotni zapis plod domišljije, in mu očital nepoznavanje podeželskih razmer. »Trdim, da sem jaz, pisoc omenjeni članek, imel naj manj stokrat več slučajev pred očmi kakor on, ki je pisal svoj 'popravek'. Ne živim sicer na tujem, v Rimu, niti sem živel na tujem kakor on... živel sem in živim mej ljudstvom svojim:

smelo rečem da je poznam iz svoje skušnje in iz poročila časti vrednih sobratov duhovnikov, ki so v neprestani zvezi z narodom in opazujejo to rano, katero napravolja aleksandrovanje.«¹⁰⁰ V drugem delu izpostavi, da je z odhodom ogrožen verski razvoj otroka, za katerega bi morala doma skrbeti mati. Zato si ta po njegovem mnenju tudi ni upala izvrševati zakonskih dolžnosti. Za konec je dodal še primerjavo: »Aleksandrovanje ni le proti kršč. ampak rekel bi skoraj, tudi proti... živalsko. Krava muče, ako se ji siloma vzamo tele... a mati, človeška mati ga radovoljno zapusti!! Teletu, katero je namenjeno za rejo, puste sesati dolgo lastno mater – a otroku človeškemu ne... ali k večjemu je podtaknejo tuji materi... Mati kukavica!!«¹⁰¹

V *Soči* se je julija 1890 iz goriške okolice odzval neznan pisec, ki ga je članek *Rak na telesu primorskega ljudstva* »razveselil«. Priznaval je ekonomsko pomoč aleksandrinstva, a dodal, da denar goriškim kmetom na dolgi rok ne prinaša blagostanja, saj velike vsote poslanega denarja in vrnitev žensk iz Egipta povzročijo, da se ponekod družine navadijo na standard, ki ne ustreza goriškemu podeželskemu okolju. »Sobe morajo biti 'tapecirane', na oknih morajo biti zagrinjala, kakeršnjih ne vidiš še pri najprimožnijših hišah na deželi; domača, kmetska noša ne ugaja, ampak mora biti bolj 'nobel'.« Dodal je še, da »moralistično družinsko zlo premaguje materialni dobiček«, in izrazil dvom, ali je ves denar zaslužen na pošten način. Obregnil se je tudi ob pisanje *Nove Soče* in dopisniku Vodopivcu svetoval, »da bi odprl oči in pogledal le malo po domači vasi in njeni bližnji okolici; Novi Soči' pa bi svetoval, naj ne sprejema več takih in enakih dopisov, ako ji je v resnici toliko mar za blagor našega ljudstva.«¹⁰² S tem dopisom se je polemika zaključila.

Ko se je katoliška epizoda pri *Soči* leta 1893 končala, je štafetno palico prevzel *Primorski list*, ki je v naslednjih dveh desetletjih prednjačil pri kritikah. Daljši zapis z naslovom *Doma najbolje* so objavili že v 12. številki prvega letnika časopisa. V njem je predstavljena zgodba Ane, ki se zlaže možu, da gre v Trst skrbet za svojo teto, a nato pobegne v Aleksandrijo »služit si belega kruha«. Zgodba ima moralni podok in posebej izpostavi glavne negativne posledice, na katere je opozarjala Cerkev. Anin mož naj bi se tako zaradi odhoda zapil, ona pa je v Egiptu pozabila na vero in svojo družino. Ko se je po več letih zaradi občutka krivde vrnila domov, je izvedela, da je mož zaradi pijančevanja in zapravljanja denarja umrl v veliki bedi, sin pa je moral otroštvo preživeti pri tujcih.¹⁰³

Štiri leta kasneje je časopis objavil daljši zapis v dveh sklopkih z naslovom *Ne v Aleksandrijo!*, v katerem je bil izpostavljen pomen skupnega življenja po-

⁹⁶ *Soča*, 3. 4. 1890, št. 14.

⁹⁷ *Soča*, 16. 5. 1890, št. 20.

⁹⁸ *Edinost*, 2. 4. 1890, št. 27.

⁹⁹ *Soča*, 16. 5. 1890, št. 20.

¹⁰⁰ Prav tam.

¹⁰¹ *Soča*, 23. 5. 1890, št. 21.

¹⁰² *Soča*, 6. 6. 1890, št. 23.

¹⁰³ *Primorski list*, 20. 6. 1893, št. 12.

ročnega moškega in ženske. Članka sta bila odgovor na Pečnikov zapis v *Soči*. Pri tem je treba poudariti, da je bila v besedilu na prvem mestu izpostavljena predvsem vloga moškega, ki je bil brez pomoči ženske podvržen različnim skušnjavam. Po piščevem mnenju ga je lahko samo žena obvarovala pred moralnim propadom. »In naj bode mož še tako nesrečen, naj ga tarejo razni križi ter opravila, naj bode še tako žalosten in otožen – prava žena – gospodinja bode ga tolažila, osrčevala ter osrečevala s svojo ljubeznijo, s svojim sočutjem. Možu je dobra žena, ki spoznava nalogo krščanske zakonske žene, pravi angelj, ki mu vliva kaplice tolažbe v kupo britkosti in trpljenja. Vzemimo torej možu ženo ali pa naj odpotuje žena v Aleksandrijo, kaj bo iz njega. Doma nima več nobenega, ki bi ga tolažil, mu pomagal, ga dobrotno opominjal in varoval pred nevarnostmi.«¹⁰⁴

V nasprotnem primeru, če je žena odšla, so bile izpostavljene že večkrat omenjene posledice (pijančevanje, moralni propad, zanemarjanje otrok in domačije). Moški so tako kot pri članku *Rak na telesu primorskega ljudstva* prikazani kot moralno šibki in v središču diskurza. Po avtorjevem mnenju sami niso bili sposobni skrbeti za otroke, ker so imeli »sto drugih opravil pri gospodarstvu«. Poleg tega naj bi »prežali« na denar žensk, ki si na dolgi rok ne bi uspele »odkupiti prvotne ljubezni moževe, še manj pa pridobiti si ljubezen otrok ter popraviti zanemarjeno vzgojo«. Tudi tej je avtor namenil pozornost, saj otroci ne bi bili deležni nujne ljubezni in skrbi, potrebne za otrokov razvoj, in bi postali »trdosrčni in neusmiljeni«. ¹⁰⁵ Krivda je bila tako po pisanju dopisnika v celoti na strani žensk. Tako možje kot otroci, v določeni meri pa tudi ženske, so bili predstavljeni kot žrtve aleksandrinstva.

V drugem delu, objavljenem deset dni kasneje, se je osredotočenost prestavila iz družinskega okolja na ženske same in na značajske spremembe, ki so bile posledica odhoda v Egipt. Posledice naj bi zajemale lenobo, ker naj bi se ženske v mestih odvadile težkega dela, ki so ga prej opravljale na kmetijah, in moralni propad ob soočenju samskih žensk s tamkajšnjimi moškimi, drugačnimi kulturami, brezbožnostjo in spremenjenim načinom življenja, omenjena je bila tudi prostitucija. Pečnikovo izjavo, da je moralno življenje žensk v Aleksandriji veliko boljše kot v Gorici ali Trstu, je avtor članka označil za laž in zavajanje. »Moralne propalosti v tako visokem številu kakor v Aleksandriji ne moremo očitati našim dekletom ne v Trstu, še manj pa v Gorici; s ponosom lahko rečemo, da so prav poštene in dobre.« Poleg tega naj bi pod vplivom drugih narodnosti, živčih v Egiptu, pozabile na pripadnost slovenstvu. »Kakor se potujčijo povsod Slovenci živeti med drugimi narodnostmi, potujile so se vže in se bodo v 10 letih vse narodne Aleksandrinke. Slovenci bomo imeli od njih le ta dobiček, da bomo bolj ubogi za

veliko dobrih žensk, – a bolj bogati za nekaj poturic, ako nam jih pošljejo domu na ramena občinam.«¹⁰⁶

Tovrstni zapisi so delovali kot propaganda, saj so ženske opozarjali na posledice odhoda in jih poskušali odvrniti od tega, da bi se odpravile od doma. Dejanski vpliv člankov pri preprečevanju odhodov je težko določiti. Glede na to, kako se je v letih pred prvo svetovno vojno povečevalo število člankov, lahko vidimo, da zanimanje za aleksandrinstvo ni pojemalo. Glavni promotor boja proti aleksandrinstvu je bil *Primorski list*, medtem ko je *Gorica* prispevala veliko manj člankov na to temo, njeni dopisniki pa se niso tako aktivno vključevali v polemike ali opisovali posledic odhajanja v Egipt. V enem od redkih člankov, objavljenih v tem časopisu, je Snój starše aleksandrink pozval, naj poskušajo storiti vse, kar je v njihovi moči, za zaščito svojih hčera ter naj skrbno sledijo njihovem življenju in se takoj odzovejo, če zaidejo na kriva pota. »Poleg tega je pa najbolj važno in neobhodno potrebno ter sveta dolžnost vseh onih starišev ali predstojnikov, ki imajo svoje hčere v Egiptu, da vedo kako one tukaj žive v velikem mestu so one tako same sebi pripuščene in v tolikih nevarnostih, da ni čudež, če se jih mnogo zgubi, ker ni nikogar, da bi jih izdatno mogel nadzorovati, ako stariši sami tega ne store. Zato stariši in predstojniki, spolnujte v tem oziru svojo vestno dolžnost in ako slišite in ste o resnici prepričani, da so vaše hčere zašle tu na kriva pota, jih takoj brez odlašanja po avst. konzulatu pokličite domov. Le tako bote mogli vi enkrat dati odgovor Bogu, le s tem jih bote obvarovali propalosti in ob enem dali tudi drugim svarilen vzgled, da se bodo bolj varovale in v kljub nevarnostim velikega mesta dobre in poštene ostale. V kolikor mi bo mogoče, bom jaz vsakemu pomagal, kdor se bo name obrnil.«¹⁰⁷

V letih 1911 in 1912 se je v *Primorskem listu* ponovno povečalo število objavljenih člankov. Članki, ki so v uredništvo časopisa prihajali iz Aleksandrije, so opisovali predvsem slabe življenjske razmere ter izpostavljali, da do dela ni mogoče priti in da to pri aleksandrinkah ustvarja pogoje za nemoralno življenje. Že primerjava obeh dežel je veliko povedala: »Tam po domovini je ta čas vse drugačno življenje, nego je tukaj ob Nilu. Tam je vse oživljeno in lepo, tu vse nekam klaverno in zoperno«, ¹⁰⁸ je zapisal neznani dopisnik. V večini pisem so Egipt prikazovali kot deželo, kjer se pojavlja kolera in se dogajajo zločini, slabe ekonomske razmere pa ne dovoljujejo zaslužkov, kot so jih bile ženske vajene v preteklosti. Iz člankov sta razvidna glavno sporočilo in namen. »V Egiptu gre še zmeraj trda na celi črti. Dela, zaslužka je po malem. Kjer pa ni dela, seveda ni tudi jela. Da je to res, ve vsakdo. Zato pa zopet in zopet povdarjamo, ne hodite v Egipt! Ljudje božji, ne silite v Egipt z rodne grude, ako

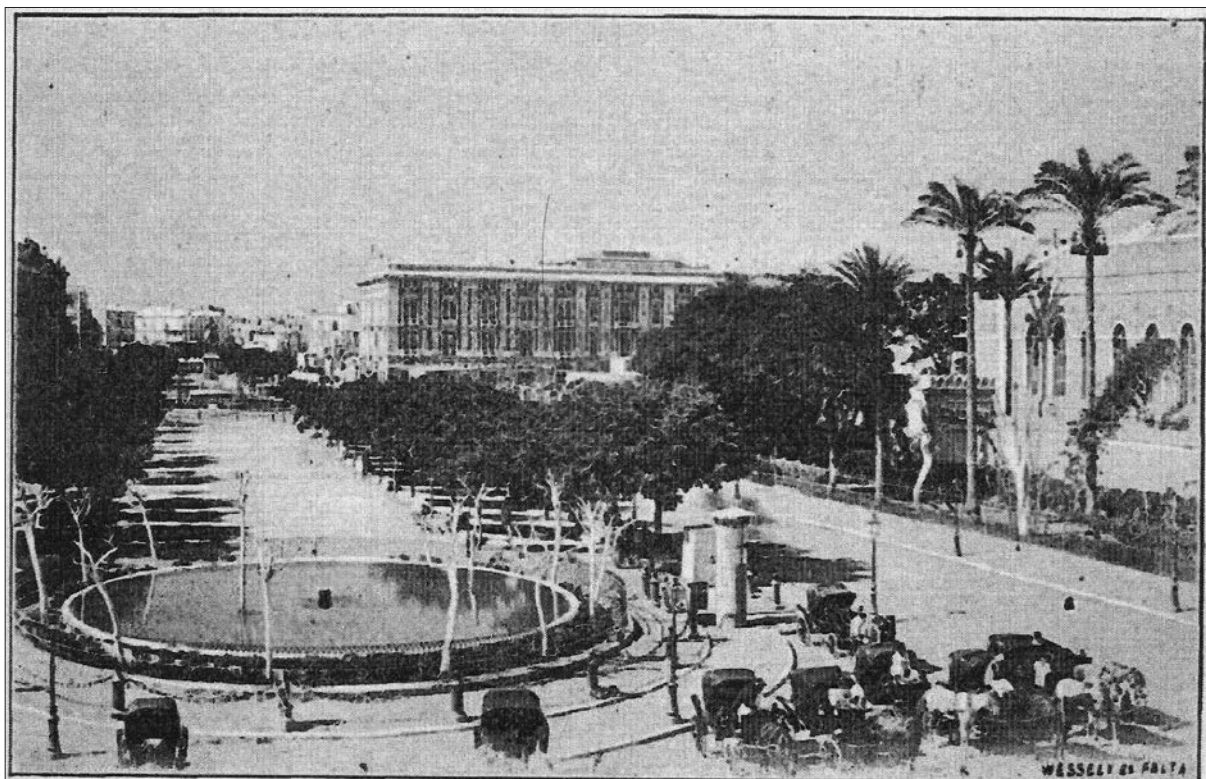
¹⁰⁴ *Primorski list*, 10. 5. 1897, št. 14.

¹⁰⁵ Prav tam.

¹⁰⁶ *Primorski list*, 20. 5. 1897, št. 15.

¹⁰⁷ *Gorica*, 28. 11. 1903, št. 95.

¹⁰⁸ *Primorski list*, 9. 5. 1912, št. 11.

Mehemet-Alijev trg v Aleksandriji.

(Po fotografiji Al. Beer-a.)

Središče Aleksandrije konec 19. stoletja (Dom in svet, 1. 10. 1892, št. 10).

si v resnici dobro želite! Ljubo doma, kdor ga ima, pravi stari slovenski pregovor. Oh, ko bi vsakdo znal zadosti ceniti ta velepomembni izrek, koliko manj gorja in nesreč bi bilo med nami!¹⁰⁹ Izpostavili so tudi tamkajšnje življenje žensk: »Vedno slabše se jim godi, vedno težje dobijo dobre in poštene službe, pa za vse skupaj se nič ne zmenijo: silijo v 'Lešandrijo' ko muhe v močnik, dokler tam ne obtiče in poginejo.«¹¹⁰ Ti pozivi so bili namenjeni ženskam in njihovim sorodnikom, ki so po mnenju avtorjev imeli moč, da bi lahko preprečili odhode od doma ter vplivali na odločitve svojih sorodnic. »Ti neverni Tomaž, zdaj si slišal, kaj vidi in ve in želi dušni pastir tvoje hčere, sestre, žene ali vsaj sorodnice?! Ali pojde ta neveseli glas skozi tvoja ušesa, ne da bi presunil tvoje srce? Nikar se ne tolaži, da to in to predobro poznaš in da staviš, da ne bo nikoli izdala svoje vere in svojega rodu. Tolažba je sicer dobra reč, ali prepričan je še nekaj več. Če imaš torej hčer, ženo, sestro ali kako sorodnico kje v Egiptu, zgani se in poizvej natančno, kako živi in kje služi, z drugimi besedami povedano, prepričaj se, če je poštena. /.../ Za tiste bore kronice, ki jih tukaj zaslužijo, izpostavljajo stariši lastne otroke volkovom v odprto žrelo, in možje odtrgajo novorojenčka

oprjsja lastne žene, matere ter jo pošljejo v Egipt prodajat mleko, ki so je uropale lastnemu detetu!¹¹¹

Staršev in sorodnikov pa niso le opozarjali, ampak tudi grajali, da jih prejeti denar zaslepi pri skrbi za aleksandrinke in da gledajo le na materialne koristi, namesto da bi se osredotočili na to, kako živijo in kaj se z njimi dogaja v Egiptu. Po piščevem mnenju v članku *Nekaj o naših »Aleksandrinkah«* bi morale sorodstvo pogosteje s pismi komunicirati z ženskami v Egiptu, poizvedeti o tamkajšnjih razmerah in jih opozarjati na morebitne nevarnosti. Cerkvene avtoritete so starše aleksandrink opozarjale, da so zaradi prejetega denarja »v svoji lahkomišljenosti in zaslepljenosti čisto zadovoljni in veseli, da imajo tako 'pridno in ljubko dekle'. /.../ Oni so zadovoljni le, da jim pošljejo nekaj tistih rumenih cekinov. Kje so jih dobile, kako so jih zaslužile to je njim deveta briga.«¹¹²

Leta 1912 so se opozorila nadaljevala in še intenzivirala. Slovenke naj bi po pisanju *Primorskega lista* v Egiptu prodajale hašiš;¹¹³ izpostavili so tudi poroke s prebivalci egiptovskih lokalnih skupnosti. »V Aleksandrijo hodijo nekatere Slovenke delat pohujšanja in

¹⁰⁹ *Primorski list*, 24. 5. 1911, št. 21.

¹¹⁰ *Primorski list*, 16. 11. 1911, št. 46.

¹¹¹ *Primorski list*, 9. 3. 1911, št. 10.

¹¹² *Primorski list*, 25. 7. 1912, št. 30.

¹¹³ *Primorski list*, 11. 7. 1912, št. 28.

krast drugim dobrega imena. Ni še eno leto v Aleksandriji, pa je že nezakonska mati črnega Arabca. Kaj se vse v Aleksandriji dogaja, ni mogoče na kratko povedati.«¹¹⁴ Določeni članki naj bi sprožili odziv in kritike ter celo grozilna pisma avtorju zapisov, na kar so se v *Primorskem listu* odzvali s trditvijo, da se v pismih »zrcali podlost in umazanost najnižje vrste. V njih se mu grozi z najhujšimi sredstvi.«¹¹⁵

Da vse ni bilo tako črno, kot je razmere slikalo goriško katoliško časopisje, veliko pove članek iz *Koledarja Družbe sv. Mohorja za leto 1906*, v katerem je Snój zapisal: »Glede dela in služb Slovenk v Aleksandriji vse drugo kakor glede Slovencev. One so znane kot dobre in poštene in snažne služkinje, zato jih pa tudi vse boljše družine hočejo imeti in vedno po njih vprašujejo. Res jih je že veliko tu, in da zdaj niso več tako velike plače kakor prejšnja leta, vendar vsaka, katera le hoče delati, dobi kmalu delo in si zasluži več nego drugod. Da bi bile naše Slovenke pametne in ne tako lahkomišljene, da bi ne imele toliko nevarne prostosti, da bi bolj poslušale nauke dobrih svojih staršev in dušnih pastirjev, ne bilo bi potem treba tako marsikaterim staršem doma se jokati in žalovati nad svojimi izgubljenimi hčerami in tukaj bi imele večji ugled in spoštovanje, imele bi dobro ime.«¹¹⁶ Da do dejanj, kot jih je prikazovalo predvsem katoliško časopisje, ni prihajalo pogosto, nakazujejo tudi pričevanja potomcev aleksandrink. Negativne opise bi lahko označili kot posledico strahu pred emancipacijo žensk, saj jim je pridobljena ekonomska moč omogočala večjo samostojnost odločanja tako v družinah kot v javnosti.¹¹⁷

Posledice odhoda na Goriškem

Na tem mestu lahko izpostavimo še dogodke in posledice v družinskih okoljih ter skupnostih sorodnikov aleksandrink. Kot smo lahko videli v prejšnjih poglavjih, naj bi aleksandrinstvo poleg izboljšanja ekonomskih razmer vplivalo na spremembe v mentaliteti, saj so ženske domov poleg denarja, oblek in drugih predmetov prinesle nova spoznanja o tujini in znanje tujih jezikov; vplivale so na svoje vrstnice ali celo deklice iz lokalnega okolja.¹¹⁸ Dopisniki so opazili določene spremembe v goriški družbi in družinah po odhodu ali prihodu žensk. Večina jih je opozarjala le na negativne dogodke in posledice. »Aleksandrinke so v istini srečni stvorovi! V Nilovej deželi se nauče marsikaj, kar ne prišteje naši deželi. Ni čudo, da prinašajo tudi sem le takšne jutrove razvade. Sijajne izgleda takšnih razvad – tam domačih, dajejo posebno dekleta.«¹¹⁹ Leta 1890 je neznani dopisnik opisal aleksandrinke, ki so se vrstile domov, in pri tem ni skoparil s kritika-

mi. »Takrat se je človek lahko prepričal, kake so aleksandrinke. Na obrazu, na noši, v govoru, v vsej zunanosti si jo lahko spoznal. Tu se ti je pokazala dekla katera služi 2–3 napoleone, s klobukom na glavi, v svileni obleki, tam zopet žena se zlatimi verižicami za vratom, tam zopet ženska bitje se živim šenkom' v naročju; tam ti je zopet govorila italijansko, slovensko se je sramovala; o pobožnosti večine žensk pa sploh ne smem govoriti.« Po njegovem mnenju so negativno vplivale na kmečko okolje, iz katerega so izhajale, ker so doma poskušale uveljaviti številne navade, ki so jih spoznale v Egiptu.¹²⁰

Sredstva, ki so jih ženske pošiljale domov iz Egipta, so vplivala na izboljšanje razmer v ruralnem okolju, ki se je spopadalo z različnimi problemi, med katerimi je med goriškim podeželskim prebivalstvom izstopalo predvsem zadolževanje. Ženske so tako »v par letih prihranile si par stotakov, vrne se domov; blagostanje je dosti zboljšano. Mnogim družinam gre danes bolje; mnogo hiš je popravljenih, mnogo hiš v boljšem stanu.«¹²¹ Ivana Ličen je na primer leta 1910 s prisluženim denarjem, ki ga je prejela za svoje delo v Egiptu, v Batujah kupila hišo za svojo družino.¹²² Finančne koristi pa niso imele le družine, ampak tudi lokalno okolje, iz katerega so aleksandrinke izhajale. To je bil eden od razlogov, zakaj so ponekod lokalne skupnosti odhajanje v Egipt sprejemale pozitivno. V Renčah so tako s sredstvi, ki so jih priskrbela dekleta in žene v Egiptu, obnovili cerkev in kupili sliko Marije Božje Lurdske.¹²³ Iz Aleksandrije je skupina tam živečih Slovencev leta 1885 poslala 20 goldinarjev za vzdrževanje slovenskega vrtca in dekliške šole v Gorici.¹²⁴ Zanimiv vidik ponudi zapis iz leta 1882, ki izpostavi, da so aleksandrinke, ki so se vrstile domov zaradi vstaje Urabi v Egiptu, povzročile dvig cen nepremičnin in pohaštva v Gorici. S seboj so prinesle večje količine denarja in s tem ustvarile inflacijo na nepremičninskem trgu.¹²⁵

Čeprav naj bi izboljšani standard kot posledica denarnega priliva, ki so ga družine na Goriškem prejemale iz Egipta, olajšal življenje, v številnih primerih ni bilo tako. Odhod od doma in zapustitev družine je povzročala travme tako pri ženskah, ki so odhajale v Egipt, kot pri možeh in otrocih, ki so ostajali doma. Prihajalo je do razkroja v družinah, ki je bil posledica nezmožnosti prilagoditve na nove razmere v gospodinjstvih. Takratna družbena vloga moških je predvidevala, da oni skrbijo za ekonomsko blagostanje družin, skrb za otroke in starejše družinske člane pa je v večini primerov padla na ženske.¹²⁶ Moškim v nekaterih primerih tako ni uspelo, da bi sami poskr-

¹¹⁴ *Primorski list*, 13. 2. 1913, št. 7.

¹¹⁵ *Primorski list*, 14. 8. 1912, št. 33.

¹¹⁶ Snój, Aleksandrija in Slovenci, str. 49.

¹¹⁷ Škrli, Komaj sem čakala, str. 149.

¹¹⁸ *Soča*, 14. 11. 1884, št. 46; Škrli, Komaj sem čakala, str. 183.

¹¹⁹ *Soča*, 18. 6. 1884, št. 29.

¹²⁰ *Soča*, 6. 6. 1890, št. 23.

¹²¹ *Soča*, 24. 2. 1888, št. 8.

¹²² Škrli, Komaj sem čakala, str. 163.

¹²³ *Soča*, 24. 2. 1888, št. 8.

¹²⁴ *Soča*, 4. 12. 1885, št. 49.

¹²⁵ *Soča*, 30. 6. 1882, št. 26.

¹²⁶ Milharčič-Hladnik, *Trans-Mediterranean Women*, str. 25.

beli za otroke, nove razmere pa so jih vodile v obup in alkoholizem, kar je goriško časopisje pogosto izpostavljalo. V Prvačini, enem od središč, od koder so Slovenke odhajale v Egipt, naj bi kot posledica aleksandrinstva vrata odprlo 11 novih gostiln.¹²⁷ Ravno alkoholizem je bil eden glavnih izpostavljenih negativnih vidikov izseljevanja; bil je še posebno pereč, saj je uničeval družine ter vodil v osebne propade in številne nesreče.¹²⁸ Tako naj v nekaterih primerih poslani denar iz Egipta ne bi ničesar rešil ali pripomogel k izboljšanju, saj moški zaradi razmer, v katerih so se znašli, niso bili sposobni učinkovito reševati težav, ki so se pojavile z odhodom žensk. V *Soči* je leta 1884 dopisnik iz goriške okolice o posledicah aleksandrinstva zapisal: »Navadno pride do tega, da gospodar mora iti po denar na posodo k krčmarju, kateremu zastavi hišo ali kos zemljišča. K njemu zahaja toliko časa, dokler ni vse zastavljeno. Upniku ostane slednjič zemlja ali hiša, in to v prav kratkem času. Med tem pošlje žena nekoliko rumenjakov, katere pa ve skrbni oče hitro odstraniti – delajo mu veliko nadlego. Vsi družini treba obleke, žita tudi ni več in v prodajalnici jestvin je nekaj zastarele dolžnosti, katera mora zdaj zginiti. Zastavljena hiša se ne more več rešiti, upniku je v popolni oblasti. Leta tečejo. Isto pot kakor hiša naredi tudi prvi košček zemljišča in kmalu za njim še drugi, a ko se nahaja. Zapravljeno je po nedolžnem celo majhno premoženje, katero bi gotovo ne bilo pošlo, ako bi bila ostala gospodinja doma. Vrh vsega tega dela ubogi mol še dolgove, pije, se pijani ter hodi s prekrižanima rokama iz gostilne v gostilno – to je tudi pravilo.«¹²⁹ Poudariti je treba, da je dopisnik krivdo za to pripisal ženskam, ki so odšle v Egipt: »Prav ima, saj gospodinje nij doma – kaj boče ubožček! Tako gredo rakom žvižgat polja, travniki, hiše in droge posestvine, katere bi se ne bile prodale pri dobrem gospodarjenju. Oni revni napoleoni (rumenjaki), katere si prisluži ubogi ženski trpin, nimajo blagoslova od zgorej, nimajo stalnega bivališča v hiši.«¹³⁰

Časopisje je z aleksandrinstvom povezovalo tudi samomore. Leta 1905 je samomor storil Miha Pregelj iz Renč, ki je moral po ženinem odhodu v Egipt sam skrbeti za sedem otrok.¹³¹ Nekateri moški naj se ne bi mogli sprizniti z odhodom žena, ker so se bali nezvestobe. V Sempasu naj bi samomor zaradi tega storil Franc Cej. »Imel je mlado, čedno ženo, katero pa je gnalo v Aleksandrijo, kakor jih žene toliko iz teh krajev. Pošiljala mu je večkrat tudi denar. On si le ni mogel razlagati, odkod ima njegova mlada žena toliko denarja, pisal ji je radi tega večkrat ter jo rotil naj se vrne domov. Pa vse zaman. Ni je bilo. Slednjič je obupal, in v nedeljo je splezal na streho svoje hiše ter se vrgel z nje na zemljo. Sosedje so ga nesli v hišo, kjer je umrl čez jedno uro. Pustil je pisanje na svoje ženo, v katerem je rekel: Ale-

ksandrija je vzrok moje smrti.«¹³² V naslednji številki *Soče* je neznani dopisnik izpodbijal točnost članka in izpostavil, da je samomoru botroval Cejev življenjski slog in ne ženin odhod v Egipt, saj naj bi ta pošteno služila denar in ga redno pošiljala domov.¹³³

Dopisniki so opozarjali tudi na posledice, ki jih je aleksandrinstvo pustilo pri otrocih. Ti naj bi bili »razcapani, bosí, umazani, bolehní, lačni, razdivjani, neučeni, vlačijo se po vasi od hiše do hiše, proseči košček kruha, ali pa dovoljenja, da bi se smeli ogreti, kajti hiša je zaprta, oče morda dela, drugi so pa okolo. Ali nij to žalostno? Nedolžni otrok pogreša v najnežnejšoj mladosti materine skrbi, čiščenja, nauka, svarjenja, opominjevanja!«¹³⁴ Ravno prepuščenost samemu sebi, ob pomanjkanju starševskega nadzora, je vodila v nesreče, ki so se končale tudi s smrtnim izidom. Leta 1903 je zaradi opeklin umrl Anton Ferletič iz Dola pri Opatjem selu, star osem let. Ker je bil brez očeta, mama pa je bila v Egiptu, so zanj zapisali, da je bil sirota.¹³⁵ Ko so se matere vrnile domov, družinski odnosi v veliko primerih niso bili več enaki kot pred odhodom. Zaradi večletne odsotnosti so se odnosi med družinskimi člani ohladili. Otroci mater ob vrnitvi velikokrat niso prepoznali in sprejeli, odsotnost pa je vplivala tudi na odnos med zakoncem.¹³⁶ Kako se je na vrnitev aleksandrinsk domov odzvalo okolje, je na podlagi časopisnega gradiva težko določiti. Iz člankov je razvidno, da so jih velikokrat krivili za družinske razmere. Ni izključeno, da se je ta predstava o ženskah s pomočjo časopisja ukoreninila v takratni goriški družbi in vplivala na njihovo življenje po vrnitvi ter na to, da se o njihovem življenju v Egiptu v javnosti še dolgo ni govorilo.

Sklep

Aleksandrinstvo ima danes pomembno mesto pri preučevanju slovenskega izseljenstva v 19. in 20. stoletju ter postaja vse bolj prepoznavno tudi v sodobni slovenski javnosti. Glede na pogostost časopisnega poročanja v desetletjih pred prvo svetovno vojno bi lahko trdili, da je bila tudi takratna goriška javnost s pojavom dobro seznanjena. Število člankov nam da vedeti, da so takratne politične, narodne in cerkvene elite spremljale aleksandrinstvo in poskušale na različne načine omejiti ali preprečiti žensko izseljevanje v Egipt. Številni časopisni članki so aleksandrinke prikazovali v negativni luči, kar velikokrat ni imelo realne podlage. Prepričevanje je merilo tako na ženske, ki so odhajale, kot na njihove družine in okolje, ki bi lahko vplivali na njihova dejanja. Članki so bili pogostejši v katoliškem tisku, kar je razumljivo

¹²⁷ Škrli, Komaj sem čakala, str. 153.

¹²⁸ Koprivec, Aleksandrinke, str. 100–101.

¹²⁹ *Soča*, 28. 3. 1884, št. 13.

¹³⁰ Prav tam.

¹³¹ *Primorski list*, 2. 11. 1905, št. 44.

¹³² *Soča*, 28. 6. 1905, št. 51.

¹³³ *Soča*, 1. 7. 1905, št. 52.

¹³⁴ *Soča*, 4. 4. 1884, št. 14.

¹³⁵ *Primorski list*, 23. 7. 1903, št. 30.

¹³⁶ Škrli, Komaj sem čakala, str. 157–158; Koprivec, Aleksandrinke, str. 108–112.

vo glede na položaj Cerkve v odnosu do izseljevanja žensk. Če primerjamo poročanje časopisja obeh osrednjih političnih taborov, lahko vidimo, da je *Soča* že po letu 1889 zavzela zmernejše stališče, medtem ko se vsebina v *Primorskem listu* med letoma 1893 in 1912 ni razlikovala. Če je bilo pri liberalnem časopisu v ospredju vprašanje narodne pripadnosti in obveščanje o nevarnostih, ki naj bi v tujini spremljale aleksandrinke, je katoliški tisk bralce večinoma obveščal in prepričeval o moralnih in verskih vprašanjih, vezanih na odhode. Narodnostno vprašanje je bilo postavljeno v ozadje. Realen vpliv člankov in pism je glede na razpoložljive vire težko določljiv. Če upoštevamo pomen časopisja, ki je bilo poleg društev eno glavnih orodij prepričevanja in obračunavanja z nasprotno politično stranjo,¹³⁷ bi lahko ta vpliv v določeni meri preslikali tudi na odnos do aleksandrinstva pri prebivalstvu Goriške.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISNI VIRI

Dom in svet, 1892
Edinost, 1890
Gorica, 1903, 1907, 1913
Novice, 1866
Primorski list, 1893–1913
Soča, 1877–1910

LITERATURA

Devetak, Robert: Gospodarska kriza na Goriškem in Gradiškem v letu 1879 ter ukrepi oblasti in dobrodelnih institucij za njeno reševanje. *Marušičev zbornik: zgodovinopisec zahodnega roba: prof. dr. Branku Marušiču ob 80-letnici* (ur. Petra Kolenc et al.). Ljubljana: Založba ZRC, 2019, str. 281–299.

Drnovšek, Marjan: Emigration of Slovene Women: A Short Historical View. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 17, 2003, str. 29–46.

Drnovšek, Marjan: *Pot slovenskih izseljencev na tuje. Od Ljubljane do Ellis Islanda – otoka solza v New Yorku 1880–1924*. Ljubljana: Mladika, 1991.

Drnovšek, Marjan: The Attitudes of the State and the Catholic Church Towards Slovenian Emigration: A Historian's View. *Historical and cultural perspectives on Slovenian migration* (ur. Marjan

Drnovšek). Ljubljana: ZRC Publishing, Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, 2007, str. 13–43.

- Gabršček, Andrej: *Goriški Slovenci: narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice*, knj. II. Ljubljana: Tiskarna »Slovenija«, 1934.
- Kalc, Aleksej: Migracijska gibanja med 18. in 19. stoletjem: primeri iz zahodnega slovenskega prostora. *Migracije in slovenski prostor od antike do danes* (ur. Peter Štih, Bojan Balkovec). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2010, str. 101–113.
- Kalc, Aleksej: Migration Movements in Goriška in the Time of Aleksandrinke. *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* (ur. Mirjam Milharčič-Hladnik). Göttingen: V&R Unipress, cop. 2015, str. 49–71.
- Kalc, Aleksej: Vidiki razvoja prebivalstva Goriške-Gradiške v 19. stoletju in do prve svetovne vojne. *Acta Histriae* 23, 2013, str. 683–706.
- Kalc, Aleksej: Žensko priseljevanje in zaposlovanje v Trstu na prelomu 19. in 20. stoletja. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 40, 2014, str. 11–22.
- Koprivec, Daša: Aleksandrinke – življenje v Egiptu in doma. *Etnolog* 16, 2006, str. 97–115.
- Koprivec, Daša: Personal Narratives of Lives in Egypt and at Home. *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* (ur. Mirjam Milharčič-Hladnik). Göttingen: V&R Unipress, cop. 2015, str. 93–114.
- Luchitta, Alberto: *La Camera di Commercio di Gorizia 1850–2000: Uomini e lavoro in 150 anni di storia*. Gorizia: Libreria Editrice Goriziana, 2001.
- Lukšič Hacin, Marina: Women Migrants and Gender Relations: Patriarchy in the Time of Aleksandrinke. *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* (ur. Mirjam Milharčič-Hladnik). Göttingen: V&R Unipress, cop. 2015, str. 157–171.
- Makuc, Dorica: *Aleksandrinke*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1993.
- Marušič, Branko: *Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem 1848–1899*. Nova Gorica: Goriški muzej, 2005.
- Marušič, Branko: Prispevki k poznavanju gospodarskih razmer na Goriškem v 19. in v začetku 20. stoletja. *Aleksandrinke* (ur. Darja Skrt). Nova Gorica: Goriški muzej Kromberk, 2014, str. 59–72.
- Marušič, Branko: Slovenski periodični tisk na Goriškem. *Jadranski koledar*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1987, str. 223–232.
- Marušič, Branko: *Začetki slovenskega časnikarstva na Goriškem*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1971.
- Milharčič-Hladnik, Mirjam: *Trans-Mediterranean Women Domestic Workers: Historical and Con-*

¹³⁷ *Primorski list*, 29. 3. 1900, št. 14. »Časopisje – veselila. Pravijo, da časnikarstvo je dandanes osma veselila na svetu, kajti znano je sploh, da časniki ne vodijo le javnega mnenja, ampak tudi delajo javno mnenje. Ako hoče n. pr. kaka politična stranka nasprotno stranko uničiti, ali vsaj ponižati, začne najprej v svojem časnikarskem glasilu objavljati vse mogoče in nemogoče resnične in izmišljene napake in hibe svojih nasprotnikov. Nasproti pa prinaša o svojih pristasih in ljubljencih od vseh krajev le hvale in slavospeve v desetkrat povišani meri.«

temporary Perspectives. *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* (ur. Mirjam Milharčič-Hladnik). Göttingen: V&R Unipress, cop. 2015, str. 11–38.

Mlekuž, Jernej: Aleksandrinke kot nosilke časti narodne skupnosti v dopisu Karola Pečnika iz Egipta (1897). *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 43, 2016, str. 143–156.

Mlekuž, Jernej: »Oblastva morajo korigirati spokorništvu burno živeče aleksandrinke«: časopisne rešnice o aleksandrinkah in aleksandrinstvu do prve svetovne vojne. *Zgodovinski časopis* 70, 2016, str. 162–185.

Mlekuž, Jernej: The Newspaper Images of Aleksandrinke and the National Imagination. *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* (ur. Mirjam Milharčič-Hladnik). Göttingen: V&R Unipress, cop. 2015, str. 173–192.

Pečnik, Karol: Slovenci v Egiptu. *Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1902*. V Celovcu: Družba sv. Mohorja, 1901, str. 51–57.

Snoj, Benigen: Aleksandrija in Slovenci. *Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1906*. V Celovcu: Družba sv. Mohorja, 1905, str. 43–49.

Škrj, Katja: Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinke. *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, str. 143–189.

Testen, Petra: *Hišne pomočnice – žensko delo v mreži narodnih in socialnih odnosov na Goriškem v 19. in 20. stoletju [doktorska disertacija]*. Ljubljana: [P. Testen], 2010.

Testen, Petra: Plačano hišno delo, pravne norme in vsakdanja praksa: goriške služkinje v 19. in na začetku 20. stoletja. *Dolga pot pravic žensk: pravna in politična zgodovina žensk na Slovenskem* (ur. Marta Verginella). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete; *Studia humanitatis*, 2013, str. 185–212.

Trontelj, Nik: Delovanje p. Benigna Snoja med slovenskimi izseljenci v Egiptu. *Bogoslovni vestnik* 79, 2019, str. 787–810.

Verginella, Marta: Aleksandrinke med mitom in resničnostjo. *Le rotte di Alexandria: convegno di studi, Trieste, 1–2 dicembre 2008* (ur. Franco Però, Patrizia Vascotto). Trieste: EUT – Edizioni Università di Trieste, 2011, str. 153–161.

Verginella, Marta: *Ženska obrobja: vpis žensk v zgodovino Slovencev*. Ljubljana: Delta, 2006.

Vodopivec, Peter: *Od Poblinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan, 2006.

S U M M A R Y

Alexandrianism and Alexandrian women in Slovenian Gorizia newspapers before the First World War

In the decades preceding the First World War, Slovenian territory faced mass emigration and an especially pronounced female exodus to Egypt, a phenomenon also known as Alexandrianism, which most notably took place from the province of Gorizia-Gradisca. The majority of these were young women working for wealthy, predominantly European families to save money for marriage or remittances to their poverty-stricken families. Between 1870 and 1950, several thousand young Slovenian women—Alexandrians—set out for Egypt, where they mainly served as maids, wet nurses, governesses, cooks, and nursemaids. Due to its specific nature and large scope, the female exodus was closely monitored by ecclesiastical and national elites as well as a wider public. The former two, in particular, regarded the Alexandrians' emigration and independence as a threat to the moral norms and the sense of national belonging. In the nineteenth and early twentieth centuries, the departures of women, unaccompanied by men, were still viewed as an act of controversy that subverted the traditional social norms of the time. The highest concerns were raised regarding the unsupervised conduct and work performed by single women abroad. Due to the peculiarities of their independent emigration to Egypt, the issue particularly offended the moral sensibilities of the Church and elicited criticism from the Slovenian national elite, which primarily feared a possible loss of national awareness among women living in Egypt, in close contact with the foreign environment, languages, and customs. To limit the number of departures for Egypt and increase their influence on the wider public and local opinion regarding Alexandrianism, the ecclesiastical and national elites made use of the press as the central mass media before the First World War. From the beginning of the 1860s onwards and until the outbreak of the Great War, newspapers thus intensified their coverage of the phenomenon by largely—often without any real basis—painting it in a negative light, with topics and the tone of writing varying, depending on the worldview promoted by respective newspapers. The liberal press, focusing on issues concerning national affiliation and the loss of national awareness, wrote about the possible dangers facing the Alexandrian women abroad, and the Catholic

press informed its readership about the dangers that might affect the Alexandrians' moral and religious lives. The newspaper articles provide a unique insight into the mental world of that period as well as into

the understanding of and attitude towards the departures of women by their local environment and by ecclesiastical and political authorities.

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)